

RAPPORT

Ole Konrad Ribsskog (1865-1941)

Oppvekst, lærerskole og de første erfaringene som lærer

John H. Stamnes

Høgskolen i Nord-Trøndelag
Rapport nr 73

Steinkjer 2011

Ole Konrad Ribsskog (1865-1941)

**Oppvekst, lærerskole og de første
erfaringene som lærer**

John H. Stamnes

Høgskolen i Nord-Trøndelag
Rapport nr 73
ISBN 978-82-7456-630-9
ISSN 1504-7172
Steinkjer 2011

Høgskolen i Nord-Trøndelag utgir følgende publikasjonsserier: Rapport, Utredning, Arbeidsnotat og Kompendium

HiNT-Rapport forbeholdes publisering av forskningsarbeider som utgår fra HiNTs fagmiljøer. Rapportene skal fagfellevalueres på faglig og formelt grunnlag før publisering.

Se: http://www.hint.no/hint/fagportal/bibliotek/hint_publicasjoner

Rettighetshaver
Høgskolen i Nord-Trøndelag

Tilgjengelighet
Åpen

Publiseringstype
Digitalt dokument (pdf)

Redaksjon
Hovedbibliotekar

Kvalitetssikret av
Odd Asbjørn Mediås (ekstern)

Nøkkelord: Ole Konrad Ribsskog, skolehistorie, arbeiderbevegelsen

Key words:

Opplysninger om publikasjonsserien fås ved henvendelse HiNT:
Biblioteket Steinkjer, Postboks 2501, 7729 Steinkjer, tlf. 74 11 20 65 eller epost:
bibste@hint.no eller hovedbibliotekar@hint.no

Forord

I år er det 70 år siden Ole Konrad Ribsskog i 1941 ble påkjørt og drept av trikken i det mørklagte Trondheim.

Dette arbeidet er første del av et større arbeid om læreren, organisatoren og skolepolitikeren Ole Konrad Ribsskog fra Flatanger i Nord-Trøndelag. I dette arbeidet forsøker jeg å berette noe om Ribsskogs oppvekst, seminarutdanning og de første tre til fire årene i skolestua før han begynte i Trondheim i 1893. Ole Konrad Ribsskog var den eldste i barneflokken. Av 13 barn vokste to jenter og syv gutter opp på det veiløse rommet, kalt Ribsskogen. Hans erfaringer fra denne perioden danner et bakteppe for å forstå hans engasjement etter at han kom til Trondheim og ble mer synlig i det pedagogiske og politiske bildet.

Det lå ikke noe igjen på Ole Konrads arbeidspult som fortalte noe om hans liv fra han vokste opp i Ribsskogen på 1860- tallet til han døde i 1941. Det forelå heller ikke noe testamente etter Ribsskog som fortalte hvordan han og hans bidrag skulle forstås. Han gav oss slik sett ikke noen nøkler eller koder til sitt liv. Skal man ha noen mulighet til å finne ut noe om personen, er man henvist til å se på den virkelighet han vokste opp med, hvilken utdanning han tok, og hvilke erfaringer han gjorde seg, og hva alt dette fikk for følger for hans liv og karriere.

Det finnes heller ikke noe sortert og ordnet arkiv etter Ole Konrad Ribsskog i Trondheim stats og byarkiv, men jeg har benyttet meg av de spor som finnes der i forbindelse med de ulike oppdrag han utførte i Trondheimsperioden. I tillegg har jeg benyttet meg av kilder som finnes i Flatanger kommunes arkiver.

Jeg har hatt mange og lange samtaler med Ribsskogs nieser Gudlaug Elden, Gudrun Ribsskog Lein og Aslaug Ribsskog. Videre har jeg hatt muligheten til å samtale med Ribsskogs barnebarn Margit Bleken Slattoo, Håkon Bleken og Agnes (Go-go) Brettville -Jensen.

I arbeidet har jeg også i stor grad benyttet meg av pedagogiske skoleblad og aviser i den aktuelle perioden.

Bortsett fra Anders Martin Kvams (1997) artikkel ”Tre brødre Ribsskog- Ole Konrad, Bernhof og Adolf. Enn biografisk oversikt”, Per Maurseths artikkel om Ole Konrad Ribsskog i Arbeiderbevegelsens historielags årbok fra 1997, samt Mediås og Telhaugs firesiders beskrivelse av ”Tre brødre fra Flatanger i rapporten ”Fra geistlig til brukerstyrt skole” fra 2001 er det ikke skrevet noe om Ribsskogs liv og virke. Før ytterligere spor forsvinner har det derfor vært viktig å ta vare på disse. Slik sett er det derfor stas å få formidle noen ord om en Flatangermann som for mange er i ferd med å gå i glemmeboken. Viktige opplysninger var i ferd med å gå tapt, ettersom de som møtte og kjente Ribsskog, stadig ble færre.

Takk til Odd Asbjørn Mediås og Turid Kjendli for nyttige kommentarer.

Innhold

Forord.....	1
1 Fødsel og oppvekst i Ribsskogen	5
1.1 Ole Konrads foreldre	7
1.2 Hvordan var det i Ribsskogen i 1860-årene?.....	8
1.3 Endringstid.....	13
1.4 Fødsel og dåp.....	14
1.5 Aktiv deltakelse på gården	17
1.6 Sykdommer de slet med og fryktet.....	19
1.7 Skolegang på Hilstad.	21
1.8 Internatliv.....	27
1.9 Konfirmasjon	28
1.10 Aktivitet i ungdommen	29
1.11 Hva formet mannen og brødrene?.....	29
1.12 Referanser	30
2 Klæbu seminar.....	33
2.1 Opptaksprøven til lærerseminaret.....	36
2.2 Opphold ved seminaret.....	37
2.3 Ansatte ved seminaret da Ribsskog tok til.....	38
2.4 Fag ved Klæbu seminar	40
2.5 Hvordan bodde de ved seminaret?.....	42
2.6 Kvinnens adgang til seminaret	43
2.7 Men det var noe med seminarene.	44
2.8 Eksamen ved seminaret i 1887	46
2.9 Ikke bare dårlige minner.....	47
2.10 Utsiktene for seminaristen da Ribsskog ble dimmitert	48
2.11 Flytting til Levanger	49
Referanser.....	49
3 Ole Konrad Ribsskog som lærer i Flatanger, Spydeberg og Christiania.	53
3.1 Lauvsnes skole.....	53
3.2 Dahle skole (Fjellbygden skole)	56
3.3 Kirkesanger og klokker	57
3.4 Ole Konrad Ribsskog var godt ansett i bygda	60
3.5 Veivalg i Flatanger folkeskole.....	60

3.6	Nye utfordringer sto for tur	61
	Referanser.....	63

1 Fødsel og oppvekst i Ribsskogen

Det har vært menneskelig aktivitet i Høstlandet i århundrer, sannsynligvis i årtusener. Arkeologiske funn tyder på det. Landre skriver at Høstlandet ble første gang bebodd i 1842, da ble det foretatt deling av jorda og det ble to bruk. Det ene bruket (Bnr 1) ble Aage Nilsen Aagård i 1845 kjøper av. Han beholdt gården til 1860. Da solgte han til Klement Pedersen Høstland (1821- 1888) og Ingeborg Martha Baardsdatter Sæter (1825- 1904) for 650 spd. Klement var født i Buvika eller Melhus, mens Ingeborg var født på Seter. Klement og Ingeborg fikk 13 barn. Deres første barn Martha døde kort tid etter fødselen. Deres andre barn som ble født i 1847, fikk også navnet Martha. Hun ble i 1864 gift med Johannes Olsen, som senere tok etternavnet Ribsskog. De fikk fradelt og kjøpt en del av Marthas heimgård i Høstlandet for 150 spd. Bustaden fikk navnet Ribsskogen.¹

Marthas foreldre kom altså til Høstlandet i Flatanger i 1860 og slo seg ned der, noe som betydde at Martha levde sine første 13 år utenfor Flatanger. Brattgjerd skriver at Martha ble født på Seter i Osen kommune.² Faren til Johannes, Ole Olsen (1804-), var født i Fosnes. Han druknet på fiske ved Vikna i ung alder. Kona Golla (1802-) og barna fikk etter det en mager og omflakkende tilværelse. Det er noe usikkert hvor Johannes vokste opp, hva han drev med før han traff Martha, og slo seg ned som rydningsmann i Ribsskogen. Johannes og søsteren tok seg imidlertid av mora Golla, og resultatet ble at hun delvis bodde hos sønnen i Ribsskogen, og delvis hos datteren Olea i Einvika. Det var sikkert en god ordning for Golla. Historien viser at mange av de som ble bortsatt eller havnet på legd, ble ille behandlet. De som ble satt ut på legd representerte en merutgift for de som måtte ta dem imot, og behandlingen ble ofte deretter. Legdplikten, ble selv om noen kunne gjøre litt nytte for seg, sett på som en belastning. Man kan tenke seg selv dersom man fikk psykisk syke, som hadde mye rart for seg, boende en hel vinter. Ordningen skulle sikre at alminnelige fattigfolk skulle få den fornødne bistand. Ofte ble det vel slik at de ble lisitert bort til lavest mulig pris. Rundt 1860-70 hadde Nordre Trondhjems amt ca. 65 000 innbyggere og 4-5 % av befolkningen hadde behov for offentlig hjelp. Ericsson hevder at i 1859 ble 10 000 fattige forsørget ved legd.³ Blant disse fantes både fjanter og rasende sinnssyke. Stenseth skriver s. 78 at "*Tidens store politiske spørsmål dreide seg nemlig om fattigdomsproblemet*".⁴ I 1845 hadde Norge hele 46 116 fattige personer som ble forsørget av fattigvesenet. Den totale befolkningen utgjorde 1, 3 millioner. Ti år tidligere var antallet fattige 30697, så utviklingen var skremmende. Stortinget vedtok en ny fattiglov i 1845. De fattige skulle få hjelp, men det ble

opp til hver enkelt kommune å betale og organisere forsorgen. Et samtidsspørsmål var selvfølgelig om ikke de fattige selv hadde forårsaket sin egen armod, og at de dermed selv var skyld i tilstanden. Selv om det var små kår og lite av det meste, så frøs og sultet de ikke direkte i Ribsskogen.

Vi vet ikke hvor og når Ole Konrad Ribsskogs sine foreldre møttes og fikk øye for hverandre, men det kan ha vært på en festlig tilstelning i Flatanger. Kommunikasjonsmulighetene i Flatanger på den tiden var vanskelige. Skulle Martha treffe andre ungdommer måtte hun enten i båt eller ta bena fatt over Stamnesfjellet. Det var derfor ikke noen dagligdags hendelse å komme seg ut for å treffe folk.

1.1 Ole Konrads foreldre

Ole Konrad Ribsskogs foreldre giftet seg 4. september 1864 i Halmøy kirke. Det kan ha vært av kjærlighet, men også ut i fra et sterkt ønske om å komme bort i fra et overfylt foreldrehjem. Kanskje var det mannens forventede forsørgerevne som var viktigst, det kan man spekulere på. Det vi vet om forholdet mellom kvinner og menn på den tiden er at ekteskapet var mer en arbeidskontrakt enn bygd på følelser. Mange kvinner giftet seg derfor til mye arbeid. Johannes var da 26 og Martha 17 år gammel. De valgte denne tiden på året av praktiske grunner. Senere på høsten kunne været være mer lunefullt, og det var lang vei til Halmøy kirke på Halmøya. Samme dag giftet også Arnfind Benjamin Andreassen Baadsvik og Beata Johannesdatter seg i Halmøy kirke. Hylland referer til presten Saxegård som fortalte at rundt 1870 varte bryllupet vanligvis i 3 til 4 dager, og det var knyttet spesielle ritualer til feiringen.⁵ Imidlertid kjenner vi ikke til hvordan feiringen foregikk i Ribsskogen. Skulle de to bo sammen var giftemål en nødvendighet. Sambuerforhold (konkubinat) uten å være gift var langt fra vanlig i Flatanger på den tiden. Noen kunne kanskje kamuflere det med å holde "*husholderske*". Den såkalte "Konkubinatparagrafen av 1842 var tydelig på at dersom to av motsatt kjønn levde sammen som "Ægtefolk, straffes de med Bøder eller Fængsel". Det var først i 1972 loven ble opphevet. Konfirmasjonen i 15 årsaldren markerte overgangen til voksenlivet, noe som var ensbetydende med å bli selvforsørget gjennom eget arbeid. For kvinnene betydde det ofte å hjelpe til heime eller å ta huspost som en overgangsfase til de ble gift. I denne perioden skulle man tilegne seg kunnskaper for det husholdsansvaret en gift kvinne ble stående overfor. Ekteskapet var for kvinnen en forsørgingsmulighet. Å forbli ugift kunne representere en utrygghet.

Bodil Stenseth hevder at for året 1854 ble det født 49 896 barn i Norge, og av disse var 4533 født utenfor ekteskap.⁶ Eilert Sundt (1857) skriver at det ble født mange utenom ekteskap i Namdalen i perioden 1831- 1850.⁷ De to i Ribsskogen "*måtte*" imidlertid ikke gifte seg.

Det står oppført i kirkeboken at Johannes ble koppevaksinert den 17. august i 1864 og Martha 20. april 1847. I dag er kopper erklært utryddet, men historien viser at svære epidemier har hjemsøkt land og folk. Den første koppevaksinasjon i Norge ble foretatt i 1803 og skulle gjennomføres før konfirmasjon. Kopper er en svært smittsom sykdom, forårsaket av viruset variola major. Som en kuriositet kan nevnes at Hans Barlien og presten Bytt i Overhalla foretok vaksinasjoner mot kopper i Overhalla før 1803.⁸

1.2 Hvordan var det i Ribsskogen i 1860-årene?

Rundt 1860 var størstedelen av befolkningen her til lands knyttet til primærnæringene jordbruk og fiske. Imidlertid så man nå en gradvis drift bort i fra primærnæringene til nye næringer innenfor industrien. I selvbergingssamfunnet sto tradisjonen sterkt. Det var det tradisjonelle som skapte likevekt, og det var tradisjonen som skapte et ståsted som verden ble forstått ut i fra.

Hvordan var det nå i Flatanger på den tiden? Noen gode beretninger har man ikke. Det er mulig teologen og samfunnsforskeren Eilert Sundt (1817- 1875) kan gi noen pekepinner. Han var i tyve år, fra 1850-1870 reisende forsker i norsk folkeliv, ut i fra ønsket om å bedre de fattiges kår. Sundt var først og fremst interessert i arbeidsfolk og bønders liv og levemåte. Ingen har skildret "*Fattig Norge*" som han. Studiene han utførte, favnet videre om giftermål, dødelighet, sedelighet, byggeskikk, husstell, renslighet og husflid. Eilert Sundt (1857) skriver at det ble født mange utenom ekteskap i Namdalen i perioden 1831- 1850.⁹

Kvinnene var på den tiden avhengige av mannen, og de skulle støtte opp om han uansett hvordan de hadde det. Kvinnene både kunne og skulle formes til de behov som fantes. Var det noe feil med mannen, så lå forklaringen hos kvinnen. Kvinnens plass var i hjemmet, de skulle stelle hjemme og passe barna. Utenfor Flatanger ble kvinnene stadig mer klar over sin situasjon og krevde de samme rettighetene som mannen, bl.a. stemmerett og bedre rettigheter i arbeidslivet som lik lønn for likt arbeid. I Flatanger snakket man om skjebnen og ikke om selvstendige og frie valg. Kvinnene fulgte i sine mødres fotspor innenfor en kjent tradisjon.

Ole Konrads foreldre og besteforeldre var religiøse og levde i alvor og fredelig sameksistens med de andre i grenda. De gamle var meget strenge i sin kristne atferd. De forsto verden, livet, årsak og virkning ut i fra kristendommen, og det påvirket naturligvis meningen med livet. Regelen var at man skulle holde seg til bønn og arbeid. Når man ble for gammel til arbeid, kunne bønnen prege hele dagen. Huspostillen var en av de få bøkene som fantes i hjemmet. Dette ble en del av barnelærdommen som barna i Ribsskogen tok med seg.

Johannes og Martha gikk begge raskt i gang med nybrottsarbeid og bureisning. I klartekst betydde det for de to i Ribsskogen å bygge egen bolig, og dyrke opp så mye jord at de kunne

leve av det. Det var ikke noen enkel sak. Det var ikke vei fram til Ribsskogen. Skulle noe fraktes dit, måtte man ta fatt på veien over Starnesfjellet, eller man måtte ta sjøveien.

Det var jordbruket som var hovednæringen for de i Ribsskogen. Gården ga så lite av seg at Johannes måtte ta seg anna arbeid ved sia av, som tømrer eller på fiske i Gjærslingan eller lenger nord. Vårsildfisket kom ofte godt med for gårdbrukeren, det var utenom onna. Så i perioder var det mora og barna som var hjemme. Mora fikk derfor mange timer i isolasjon på det veiløse rommet. For mange kvinner langs kysten var dette hverdagen. Slik sett var livet i Ribsskogen basert på naturalhushold og selvberging. Slo fisket feil, eller var det få tømmeroppdrag, hadde man gården og det den ga. Marthe ble omtalt som en rolig og avbalansert kvinne som utstrålte verdighet, med en vennlig og imøtekommende atferd mot andre. Hun var ikke blant dem som innyndet seg hos enkelte, men nådde aktelse gjennom sin oppriktighet.

Ved at de to i Ribsskogen fikk egen jordlapp, så slapp de dermed å bli husmenn, en ikke uvanlig ordning på den tiden. Husmenn bygslet ofte en liten jordlapp, nedlagt gård, eller en rydding i utkanten av hovedgården. Begrepet husmann som vi kanskje har fra vikingtiden, har opp gjennom historien endret seg en del. Bak uttrykket skjulte det seg en uensartet gruppe, men med en del fellestrekk. I 1845 var det i alt 58 000 husmenn med jord, og gruppen husmenn uten jord og strandsittere utgjorde 19 000.¹⁰ Husmenn hadde få rettigheter, og ble betraktet som nederst på rangstigen. Som vederlag måtte husmannen bidra med pliktarbeid på hovedgården, og bonden var dermed sikret arbeidskraft. Det var ikke uvanlig at husmennene i tillegg arbeidet på sin egen jord på kveld/natt og helligdager etter å ha arbeidet på hovedgården først. Husmannsplassen hadde ikke eget matrikelnummer, men var vanligvis en del av eierens gård. Marcus Thrane (1817- 1890) var av de første som tydelig gikk ut og forsøkte å bedre husmennenes kår. Han argumenterte for større likhet og rettferdighet som stemmerett, fjerning av korntoll, og ikke minst at bøndene skulle overta fattigforsorgen for sine husmenn. Han ønsket også en husmannslov slik at husmenn skulle sikres mot vilkårlig behandling. I Trøndelag med forholdsvis små gårder ble det ikke så stor standsforskjell mellom husmenn og hovedgården som sørpå. Fra 1850 og utover så man en gradvis avvikling av husmannsvesenet. Dette må ses på bakgrunn av økt industrialisering i landet, med påfølgende økt etterspørsel av arbeidskraft. Samtidig minsket behovet for arbeidskraft i jordbruket som følge av økt mekanisering. Et tredje moment som også må tillegges betydning var at mange emigrerte.

Landre skriver at rundt 1800 var det mange leilendinger i Flatanger, flere enn selveiere. I 1875 var tallet på leilendinger i Flatanger sunket til bare 1, mens antall selveiere var økt til 95.

¹¹ Videre skriver han at utover i siste halvdel av 1800-tallet ble mange av de største gårdene oppdelt i flere mindre gårder. Dette var med på å redusere classeskillet i og med at inntektene til gårdbrukerne nå ble mer likt husmennenes.

Mora var et arbeidsjern innomhus. Hennes arbeidsoppgaver og ansvarsforhold var mangfoldige. Å være arbeidsom og gjøre sin flid var viktig. I tillegg til fjøsstell og matlaging vevde og spant hun det familien trengte. Hennes arbeidsdag var preget av en praksis som var nedarvet gjennom generasjoner. Både Johannes og kona hadde alltid noe mellom hendene, tiden måtte brukes til noe nyttig. Imidlertid måtte hun ikke bevege seg inn på mannens område. Hennes kvinnelighet kunne rokkes ved det. Mannen måtte heller ikke miste ansikt ved å gjøre kvinnfolkarbeid som fjøsstell og kjøkkenarbeid. Han burde heller ikke vise tendenser til å like å lese for eksempel skjønnlitteratur. Det var lettere å for en kvinne å overta mannsarbeid enn det var for mannen å overta kvinnfolkarbeid. Sanksjonene kunne være sterkere overfor menn som overskred grensen.

Mens Martha spant og vevde, satt Johannes med garna, teinene og andre redskaper. Det sies at han var flink til å lage tresko. Tresko ble brukt over alt, unntatt i kirken. Lærsko var dyre og ble brukt bare når man skulle stase seg opp. Ole Konrad, Bernhof og Marius Ribsskog fortalte som voksne om at de ofte gikk med treskoene i handa om sommeren for å spare på dem.

Stua var sparsommelig innredet. Her var ingen overdådige malerier eller fotografier av hele slekta. Den eneste veggdekorasjonen som fantes, var en glassramme med teksten: *"Hidintil har Herren hjulpet"* Man trengte ikke til psykolog da. I dag derimot har helsevesenet blitt den nye guden vi kan tilbe.

Selv om de levde avsides og ikke hadde økonomi til å holde aviser eller andre opplysningsblader, holdt de seg orientert på ulike måter. Johannes viste stor interesse for tidens politiske og kulturelle spørsmål, og han var medlem av skolekommisjonen i Flatanger og i skolestyre etter loven av 1889.¹² Johannes var dessuten med i kommunestyret i flere perioder på 1880-tallet. Butikk var det både på Vik, Einvika og Lauvsnes. Butikken var et samlingssted, og dit kom folk for å prate og høre nytt. Alltid ble det tid til en prat, noen ventet

på å bli ekspedert, andre ventet på skyss, mens andre igjen ventet på dampen. Enkelte ganger kunne pipa bli så hardt pakket at en ikke fikk trekk i den. I butikken var det en benk hvor lokale og verdensproblemer kunne løses. Alle var nødvendigvis ikke fornøyd med siste vedtak i herredsstyret. Ellers var det tradisjon langs kysten å møte opp når dampen kom, spesielt på søndagene. Det var en avkobling i hverdagen, og så holdt man seg orientert om hvem som kom og dro. Å høre nytt er noe sterkt i oss. I kirken gikk man for å treffe folk.

Sommeren og høsten 1865 gikk det to unge i Ribsskogen og visste at om noen måneder ville de være tre. Johannes og kona brukte mesteparten av dagen til å rydde nytt land og få skikkelig tak over hodet. Man kan se dem for seg i skråningen ned mot Årfjorden der de legger ned mye arbeid for å få til så mye jord at de kunne overleve. Livsvilkårene var harde, det var lite med redskaper som kunne lette arbeidet, og hest måtte Johannes være selv første året. I de første årene ble det ikke brukt plog. Det var vanlig å spade åkrene. Det skyltes dels tradisjon og dels at man hadde lite av redskaper. Dessuten var åkrene fulle av jordfaste steiner som man helst lot ligge, fordi disse steinene varmet opp jorda. Praten mellom de to dreide seg nok om det praktiske, hvordan få til nok mat til morgendagen. Det ble sikkert ikke snakket om at første barnet var på vei. Slikt snakket man ikke om.

Grøfting og drenering av jorda måtte Johannes stå for selv. Det fantes ikke maskiner og heller ikke tegelrør. Grøftene han gravde opp måtte steinsettes, og det krevde en spesiell teknikk. Det var heller ikke den gang noe dyrkingsbidrag å benytte seg av. De kom seg imidlertid raskt i gang, og ved folketellingen i 1865, året etter at de tok til, viste at de hadde 1 hest, 3 kyr, 13 sau, og 1 svin. Ti år senere hadde de 4 kyr. Gjennomsnittlig skyld på de 131 selvstendige brukene i Flatanger rundt 1890 var 2,33 skyldmark, og bare 18 av disse brukene hadde en skyld på opptil 1/2 skyldmark. Ribsskogen var skyldsatt til 0,36 skyldmark. Bruket var dermed et av de aller minste selvstendige brukene i Flatanger.¹³

Faren Johannes var en nevenyttig kar, så han sto selv for tømrerarbeidet. Vi vet ikke noe om rekkefølgen i husbyggingen, men det var ikke uvanlig at man først bygde fjøs for deretter å bygge eldhus eller mastu som også ble bolig til man fikk satt opp bolighus. Vi vet at det ble bygd mastu. Mastua kunne ha mange funksjoner, mest som arbeidsplass for kona på gården. Her kunne man foreta både vask av klær, baking og slakting. Det var heller ikke uvanlig å bruke mastua som overnattingssted for tilreisende. Det var lite skog på eiendommen, så Johannes måtte på bygda for å kjøpe materialer til husene.

Ole Konrad Ribsskog vokste opp i et typisk bondesamfunn. Det var slutt på de aller verste sultårene. Nyvinninger som poteter, grøfting av jorda og stadig bedre kunnskap om riktig bruk av jorda økte mattilgangen. Poteten kom for alvor til Flatanger i 1814, og bankvesenet ble etablert i 1860. Fra det Kgl. selskap for Norges Vel (1884) kan man lese at det flere steder i Nordre Trondhjems Amt ble gitt veiledning i melkestell, ysting, smør- og ostproduksjon. Det ble hevdet at "*Det er Smøret, den fineste Extrakt af vort Jordbruk, der skal spille hovedrollen*".¹⁴ Det ble også gitt veiledning i andre landbruksanliggender. Imidlertid var det i de mer sentrale strøkene veiledningen ble gitt, men den bar bud om at noe var på gang, og at man etter hvert ble stadig mer opptatt av å skolere folk i jordbruket for å øke resultatene. Dette var noe Ole Konrad Ribsskog skulle få anledning til å delta i, mens han satt på Stortinget i perioden 1912- 1915. Da ble nemlig undervisningen av småbrukere tatt opp til debatt.

Det var lite av det meste. Både far og mor var opptatt av hvordan de skulle klare å mette stadig flere munnar. Mange reiste fra Flatanger til Amerika for å prøve lykken, og Johannes og Martha kjente flere av de som dro over og brente alle broer. Kanskje snakket de om de som dro. I 1825 tok "Resturasjonen" med seg de 52 første personene fra Stavanger som søkte seg mot nye muligheter. Masseutvandring startet midt i 1840-årene, og det ble Amerika som fremsto som det forlokkende landet. Ribsskogen og Flatanger gav ikke så mange muligheter. Barneflokkene vokste og foreldrene så nok utfordringene. Kanskje satt de i sene kveldstimer rundt kjøkkenbordet og diskuterte barnas fremtid. Det er også mulig de så for seg at noen av dem ville dra over. De hadde hørt om ungdom, også i Flatanger, som forlot barndomshjemmet og aldri vendte tilbake. Det var også nær familie av Martha (onkler og tanter) som dro over til Amerika og Canada. Når amerikabrevene begynte å komme, er det lett å forstå at mange lot seg friste til å forlate "*armoda*". Det er ikke til å undres over at "*homestead loven*" imponerte. Mot en liten avgift kunne man stake seg ut et stykke jord på 160 acres (650 mål) dersom man bosatte seg der og dyrket jorden. Mange av de som ble igjen, betraktet imidlertid utvandringen som tidens største sykdom og ulykke, og mente at Amerika burde finne innbyggere fra andre steder. For de to var det ikke så aktuelt å bryte opp. De hadde fått en jordlapp som holdt de tilbake i Flatanger. Martha var imidlertid redd for at det skulle bli skjebnen til barna. Hun så for seg små muligheter til å finne godt arbeid i Flatanger. Derfor bestemte hun seg tidlig for å motivere guttene til å komme seg ut for å ta utdanning. Hun

ønsket sine barn en annen skjebne enn den hun selv befant seg i. Skal man tro slekta, var mor den aktive pådriveren for at guttene skulle få tatt utdanning.

Før 1850 var Norge et standssamfunn med tydelige skillelinjer mellom de ulike gruppene. Det var liten mulighet til å krysse eller forlate denne lagdelingen. Mål med barneoppdragelsen hadde en klar sammenheng med barnets forventede framtid. Guttene skulle bli overhode i familien, mens pikene skulle oppdras til å bli underdanige og oppofrende. Som sønn til en småbruker var det knyttet en del forventninger, og man hadde en status som stilte krav til hva man kunne og burde gjøre. Dersom ikke disse forventningene ble oppfylt, kunne det lett resultere i en eller annen form for sanksjon. Det var "*Skomaker bli ved din lest*". Ole Konrad Ribsskog og fire andre av brødrene brøt med denne tradisjonen. De reiste ut mot alle odds, tok utdanning og oppnådde posisjoner som for mange andre sambygdinger var utenkelig.

Ikke mange har karakterisert perioden så presist som Torstein Høverstad når han hevder at landet ble styrt av "*ein fåment herreklasser av embættsmenn og by-patriciarar*", og så lenge "*Pontoppidan rådde sjælene og det gamle lovverket riket, sat klassepatriciatet trygt med makta*". Og som spørsmål til urettferdigheten i maktfordelingen spør Høverstad om "*Skal bonden og arbeidaren få koma inn i riket i samsvar med grunnlova; eller skal dei 2% framleides vera identisk med riket i kraft av det gamle lov-verket utøva eineveldet*".¹⁵

1.3 Endringstid

Det skjedde noe midt på 1800-tallet. Det oppsto et spenningsfelt bl.a. mellom den gamle kirkestaten og nye liberalistiske strømninger. Høsten 1859 kom Charles Darwin med en revolusjonerende bok, hvor han framsatte evolusjonsteorien på bakgrunn av et stort innsamlet observasjonsmateriale. Ideene nådde ikke Flatanger umiddelbart, men den nye skapelseslæren rokket ved noe rotfestet i det norske folk. Religionsfriheten økte fra 1845, og det ble tillatt med kristne trossamfunn utenfor statskirken. Stadig flere lekfolk skulle nå oppsøke enhver krok for å holde vekkelsemøter. Også i Flatanger dukket det opp misjonsforeninger.

I tillegg skjedde det et "*hamskifte*" ved at man fikk en overgang fra byttebasert naturalhusholdning til et mekanisert jordbruk basert på pengehushold. Tre år før Ole Konrad Ribsskog ble født fikk kvinner over 25 år samme myndighet som voksne menn, men mistet den når de giftet seg. I 1866 fikk kvinner samme rett til å drive håndverk som menn. Ole Konrad Ribsskog skulle bli en talsmann for økte rettigheter for kvinner. Siste tiår av 1800-

tallet kunne man ane konturene av at det statiske jordbrukssamfunnet ble avløst av et industrisamfunn. En ny og annerledes utvikling sto for døren.

Noe var i emning; bønder, småkårsfolk, husmenn, håndverkere og arbeiderne var i ferd med å reise seg og synliggjøre sine krav. De var fulle av motvilje mot det bestående. Krav om stemmerett og en mer demokratisk forfatning var noen av kravene. Noe nytt var kommet inn i norsk samfunnsdebatt. Hos embetsstanden og borgerskapet var det en viss redsel for virkningene. De manet til nøysomhet, ro og samfunnsfred, men nå kom kravet om rettferdighet og kamp på dagsordenen. Å bruke av landets ressurser til å utdanne og opplyse arbeidere og bondestand var ikke i tråd med embetsstandens tankegang. Johannes Ribsskog var ti år i revolusjonsåret 1848. Aviser fantes knapt i Flatanger på den tiden, så det tok nok noe tid før man der fikk vite om impulsene.

Marcus Thrane (1817-1890) lot seg influere av de nye revolusjonære ideene og startet i 1848 den første arbeiderforeningen, og i 1849 kom første nr. av *"Arbeiderforeningens Blad"* hvor han bl.a. stilte kritiske spørsmål til den private eiendomsretten, skolestatet og utbyttingen av arbeiderne. Det var først på slutten av århundret de første avisene med opplysninger om de revolusjonære ideene nådde Flatanger. John T. Lauvsnes fortalte noe om det i intervju med Edvard Bull i 1955.¹⁶

På 1860-tallet skjedde det store begivenheter utenfor Flatanger som skulle få stor betydning også for Ribsskogfamilien, og spesielt barna. I Kristiania sto sentrale personer som Johan Sverdrup (1816- 1892), Johannes Steen (1827- 1907) og Søren Jaabæk (1814- 1894) i front for å skape endringer i maktstruktur og styring. De drog opp linjene for et parlamentarisk velgerdemokrati. Parlamentarismen ble innført som del av styresettet i 1884. Jaabæk var den store bondeføreren på Venstres ytterflanke som i årevis kjempet en lang kamp mot embetsveldet. I tillegg bidro bedre skolegang og bedre folkeopplysning til at man fikk en ny styreform, med mindre makt til embetsmannsstanden og innskrenket makt for kongen. Kunnskap var med på å styre landet. I tillegg hadde man nå flere års erfaring med formannskapsloven og lokalt selvstyre.

1.4 Fødsel og død

Det ble Ole Konrad som ble navnet på den førstefødte i Ribsskogen. Ole er opprinnelig en dansk form av Olav, mens Konrad opprinnelig kommer av det gammeltyske Kuonrat. Sammensatt av kuoni, djerv og rat, rådgiver. Navnet er kjent siden 1300 tallet, og var populært på 1800 tallet. Oppgitt fødselsdato i kirkeboken er 8. desember 1865. Årstallet 1865 stemmer ikke med senere brukt fødselsdato, da brukes konsekvent året 1866. Her kan være en skrivefeil. Ifølge kirkeboken for Vik sogn i Flatanger ble han døpt 1. april 1866 av presten Martin Meyer som var prest ved Halmøy kirke fra 1860- 67. Han ble døpt samtidig med Karl Angel, sønn av Hans Jørgen Amundsen og Susanne Pauline Karlsdatter Løfsnæs.

Fødselen foregikk i "*kammerset*" hjemme i Ribsskogen. Det var vanlig i Flatanger på den tiden. Det var ofte de med mange fødsler som ble brukt som "*nærkoner*" Det var langt til jordmor, og det var ikke bare enkelt å komme seg til Alhus sykehus i Vemundvik for hjelp dersom det skulle trenges. Det var først i 1888 at sykehuset ble flyttet til Namsos. Det er også usikkert om det var noen form for fødeavdeling ved Alhus. Noe hjelp fikk Martha av naboer og/eller av sin mor i forbindelse med selve fødselen.

Ole er opprinnelig en dansk for Olav, mens Konrad opprinnelig kommer av det gammeltyske Kuonrat. Sammensatt av kuoni, djerv og rat, rådgiver. Navnet er kjent siden 1300- tallet, og var populært på 1800- tallet. Den 18. mai 1867 ble andremann Sivert Olaus født.

Samme år som Ribsskog ble døpt ble det besluttet å bygge to nye kirker i Flatanger (Vik og Løvøya) i stedet for Halmøy. Man antar at Halmøya har svært gammel tradisjon som kirke og militært samlingssted. Flatanger prestegjeld ble opprettet ved kgl.res. 26. februar 1870, og ble 1. juli samme år utskilt fra Fosnes prestegjeld. Det nye prestegjeldet ble delt i to sokn, Sør- og Nordflatanger med Nordstrømmen som soknegrense. Den gamle kirken på Halmøya ble flyttet til Vik, mens det ble bygd ny på Løvøya. I september 1873 ble garden Vik kjøpt til prestegård. Et argument for å legge presteboligen på Vik var bl.a. et utsagn fra sognepresten Ellefsen om at opplysning og sedelighet der sto på et lavt trinn. Som rimelig kan være var det et argument som var "*vond å døyve for en sørsogning*".¹⁷

Plassering i kirken var rangordnet av prest og kirkeverge. Ofte var det gårdens størrelse som avgjorde. Mennene satt på sydenden og kvinnene på nordenden. Plassen ved midtgangen var gjevere enn ved langveggene. I Halmøykirken satt de bedrestilte litt høyere enn "*fattigfolket*" og kunne føle seg litt bedre og mer hellig. De fikk dermed sin plass i det sosiale systemet også

bekreftet i kirken. For folk flest måtte dette representere absurd teater. Det er noe usikkert når denne ordningen ble opphevet, men vi vet at Ribsskogfamilien ikke hadde noen slik plass.

I den norske kirkeordinansen finnes et generelt krav om at den nyfødte skal døpes i kirken så snart som mulig etter fødselen. Dåpen som frelsende sakrament var nødvendig for å oppnå himmelens rike etter døden. Man kan bare spekulere i hvordan det var å dra fram og tilbake i åpen båt i ruskvær og kulde med et barn på noen få uker for å komme til en iskald Halmøy kirke med en lang gudstjeneste. Forkjølelse og annen sykdom kunne bli resultatet. Amundsen hevder at lange dåpsferder og med de farer det medførte, kunne være et argument i søknader for å få reist nye kirkebygg.¹⁸ Kanskje var det også ett av argumentene for å flytte kirken fra Halmøya? Å dra dit for dåp på vinters tid i åpen båt virker i dag nesten utenkelig. For å komme til Halmøy kirke måtte de ro og det tok lang tid dersom ikke seilføringen var god. Som regel var den ikke det begge veiene. For å komme gjennom Nordstrømmen måtte det gjøres enten på flo eller fjære. Å ro gjennom stri strøm var for vågalt. Flere har nok gjennom historien forulykket i denne strømmen. Siste kjente ulykke skjedde i mars 1938 da Hans Strøm fra Flatanger ble tatt av strømmen og druknet.

Spørsmålet om de udøptes skjebne var alt i tidlig kirkehistorisk tid et kjent og omtalt problem.¹⁹ Fra midten av 1800- tallet og utover var det stor barnedødelighet her til lands. Derfor må man anta at dette spørsmålet berørte mange. Døpte og nøddøpte barn som døde før de kom til presten kunne imidlertid begraves på kirkegården og dermed i viet jord. Usikkerheten omkring skjebnen for det udøpte barnet medførte at man måtte komme seg til kirken så raskt som mulig. I tiden fram til dåpen måtte man unngå å ta barnet ut av huset.

Nesten samtidig med Ribsskogs fødsel oppsto det et samarbeid mellom Johan Sverdrup og Søren Jaabæk, og bl.a. ut i fra deres samarbeid oppsto partiet Venstre. Venstre skulle bli det partiet Ole Konrad Ribsskog først søkte seg opp mot. Den politiske bevisstheten våknet mens han var elev ved Klæbu seminar. Lærerseminarene var kulturelle nøkkelinstitusjoner som på mange måter fikk grunnleggende betydning for demokrati og folkedannelse. De la et grunnlag for en forståelse og en bevisstgjøring om at folk og samfunn trengte kunnskap både for materiell fremgang og for å bevare og utvikle demokratiet. Venstrestatsepoken (1884- 1940), som den beskrives hos Slagstad, fikk sin basis i det pedagogiske til forskjell fra det juridiske i embetsmannsperioden.²⁰ Epoken ble dermed skolefolkets storhetstid med en forskyvning i dominerende tenkemåter. Dannelsen og oppdragelsen var preget av kristne og nasjonale

kulturtradisjoner. Venstre skulle også bli det partiet som arbeidet og argumenterte for "*all makt til folket*". Det store systemskiftet kom da kongen (Oscar II) ba Johan Sverdrup om å danne regjering.

1.5 Aktiv deltakelse på gården

Barna i Ribsskogen måtte etter hvert som de vokste til, delta aktivt i det daglige arbeidet. Nybrottsarbeide krevde at barna deltok fra tidlig alder, og flid og arbeid var høgt verdsatt. Både far og bestefar lærte bort bruk av ljaen og andre arbeidsredskaper. Men selv om det var mye å gjøre, overlesset foreldrene ikke barna med oppgaver slik at det gikk utover skolegangen. De måtte heller aldri skulke skolen for å hjelpe til hjemme. Johannes og Martha forsto betydningen av skolegang. I friukene fra skolen ble det imidlertid å delta. Ole Konrad Ribsskog var glad i å lese, men det var ikke å stikke seg bort med ei bok. For guttene ble det å hjelpe til med utarbeid som vannbæring, fjøsstell, torvbæring, bærplukking, gjeting og fiske. Jentene fikk ta sin tørn innendørs. Søn - og helligdager skulle det ikke forekomme arbeid. Bortsett fra å gi dyra mat og vann foregikk det vanligvis ikke noe på gården på slike dager. Ole Konrad Ribsskog var den førstefødte og var dermed den første som fikk finslipt sine arbeidsferdigheter og selvkontroll. Vi kan med sikkerhet hevde at Ribsskog hadde drømmer som vi aldri vil få tak i. I høyonna og i potetåkeren drømte han sikkert om noe annet enn å bli værende i Ribsskogen. Han var av de "*heldige*" som fikk sjansen til å komme seg ut for å gå på skole og lære seg et yrke. Han var sønn av en småbruker som betydde at han ikke sto øverst på rangstigen, men han gjemte på skjulte muligheter, og det var ressurser på et annet område enn økonomi. I familien fikk han støttespillere som bidro til å utløse resurssene. Selv om det var lite litteratur i Ribsskogen, var lesing, læring og kunnskap ifølge slekta høyt aktet.

Ribsskogfamilien hadde sin egen rytme styrt av årstider, regler og normer og daglige gjøremål. Det var deres verden, og det var den virkelighetsoppfatningen og rammen verden ble forstått ut i fra. Kristendommen ga svar på viktige spørsmål som hadde mening for livet. Man fryktet Gud uten direkte å studere Bibelen. Individets mening med livet var influert av religion og familiestruktur. Dermed slapp man også å være alene med seg selv og sine egne refleksjoner. Familien kjempet en hard kamp for å leve på en karrig jordbunn. Småbruket i Ribsskogen var et selvbergingsprosjekt. Hovedmålet var her ikke å skaffe seg økonomi ved salg. Det skjedde i så fall gjennom salg av fisk og utført tømrerarbeid. De fleste bodde i grenda og beveget seg sjeldent utenfor den. Foreldrene hadde livsmot og arbeidsglede og en

sterk tro på at dette skulle gå bra. Det skulle de også få bruk for. De måtte slite hardt for å skaffe utkomme til en stor barneflokk.

Hjemmet som husholdsbedrift var arbeidsplassen der alle var med, store og små. Det var slik at alle levde med i arbeidet. De to voksne, Johannes og Martha, hadde hvert sitt hovedansvar. Johannes for fiske og tømmerarbeid, Martha for barn og fjøs. Jordsarbeid delte de på. På enkelte plasser langs kysten var det skam og en trussel for mannen å vaske klær, melke eller gjøre fjøsarbeid. Vi vet ikke noe om hvordan de to fungerte som ektefolk, ut fra det vi i dag setter som standard. Ikke lite tid gikk med på å planlegge og til å utstyre mannen med kostkister og klær til å stå gjennom vinterfiske, enten det var Gladsøyværet, Gjeslingan eller Lofoten. Martha representerte bakkemannskapet, som tidlig fikk oppleve angsten for at noe skulle skje på havet, og at mannen ikke kom hjem.

Ole Konrad Ribsskog hadde morfar og mormor på nabogården. Morfar levde til 1888 og mormor til 1904. Det var ikke lange veistubben over til dem, så de fikk hyppige besøk. Spesielt mormor fikk han god kontakt med. Det er derfor grunn til å anta at besteforeldrene kom til å prege oppvekst og senere voksenliv for både eldstegutten og de andre søsknene. Man skal huske at Ole Konrad Ribsskogs mor var svært ung da hun giftet seg og fikk barn. Begge besteforeldrene fikk dermed oppleve at odelsgutten reiste ut og gjennomførte seminarutdanning i Klæbu.

Ole Konrad Ribsskogs far, Johannes, gjorde seg også bemerket på flere måter. Han ble bl.a. valgt inn i kommunestyret i tre perioder. Det var store forskjeller mellom de ulike landsdeler angående skrive, regne og leseferdigheter. Johannes kunne både lese og skrive. Martha kunne lese, men vi vet ikke om hun kunne skrivekunsten. Brochmanns postill med gotisk skrift og en salmebok var det som fantes av litteratur i hjemmet. Bibel ble innkjøpt noe senere. "*Guds ord var dyrt*". Selv om dagen var fullpakket med praktiske gjøremål, ble det nok rom for filosofiske og eksistensielle spørsmål. Ute på åkeren eller i båten stiltes de samme spørsmål som vi stiller i dag. Hva er meningen med livet? Hva er et godt liv? Finnes det en Gud og er det en eksistens etter døden? Skapelsesmyter vet vi har vært en del av vår hverdag fra tidenes morgen.

Oppdragelsen i Ribsskogen var streng. Unnlatelse av å bruke straff ble nesten betraktet som synd. Den bibelske leveregelen om at man tuktet den man elsket, ble for mange et pedagogisk

verktøy. Niesene har imidlertid fortalt at det aldri var noe krav at barna som vokste opp skulle være viljeløse, stille og forsakte. Far var bestemt og ikke til å rikke, men ikke for å demonstrere hvem som hadde makten. Lange arbeidsdager for Johannes som tømrer og fisker utenom grenda, resulterte i at han fikk mindre kontakt med sine barn enn Martha. Avstanden gikk også utover fortroligheten.

1.6 Sykdommer de slet med og fryktet

Å vokse opp og sette bo midt på 1800-tallet måtte med dagens øyne være strevsomt. Mye tid gikk med til å skaffe mat og klær. I tillegg måtte de leve med trussel om sykdom og død som lå og lurte over alt. Ble man først syk, var det lite man kunne gjøre annet enn å vente og håpe. I møte med sykdom følte folk seg maktesløse. I Ribsskogen var de både skjermet og låst. Skjermet mot mye smitte, og låst i betydningen av at oppsto det sykdom eller skade, så måtte de rå med det selv. Det var vanskelig både å få tak i, og nå fram til hjelp. Hjemmefødsel langt fra medisinsk hjelp representerte en rekke farer. En komplisert fødsel kunne ta både mors og barnets liv, og infeksjoner i forbindelse med fødsel endte mange kvinners liv. Dette visste de i Ribsskogen, så påkjenningen var stor for både kone og mann. Å bli sittende alene igjen med en stor ungeflokk var ikke en ønskelig situasjon. Mange barn døde like etter fødselen på den tiden. Litt svake barn klarte ikke å leve opp. Det kunne skyldes både dårlig eller feil ernæring, mangel på hygiene, epidemier og lite oppvarming i kirkene med lange gudstjenester. Få kvinner har fortalt om hvilke følelser de satt igjen med etter å ha mistet barn under eller kort tid etter fødselen Stenseth viser at for årene 1821-50 var barnedødeligheten i Norge stor. Blant 10 000 nyfødte guttebarn døde 2402 før fylte 5 år, for pikene 2140. Kvinners middellevetid var 47, 27 år, for menn 43,81 år.²¹ Heller ikke i Ribsskogen unngikk de sykdom og død. Flere av barna døde under fødsel eller som spedbarn. Tuberkulosen fikk også etter hvert tak. Ole Konrad Ribskogs brødre, Asmund, Johan og Marius ble syke og døde som voksne. Barna til Marius, Aslaug og Gudrun, har flere ganger vært inne på hvor redde de var for å bli smittet, når sykdommen først var i huset.

Selv om Flatanger ble egen kommune i 1871, ble man fortsatt en del av Namsos legedistrikt, og Flatangerfolket fikk den lengste og vanskeligste veien dersom man måtte til doktoren. Folket ble derfor i stor grad selvhjulpen. Det var først i 1911 at doktoren fikk bopel på Utvorda, og fra 1915 ble Flatanger eget legedistrikt.²²

Fra 1853 ble det utgitt årlige og landsomfatende ”Beretninger om Sunhedstilstanden og Medicinalforholdene i Norge”.²³ De ga en amtsvis oversikt over forholdene, over dødsårsaker og epidemiske sykdommer. Oversikt over perioden fra 1865 til 1885 viser at de store barnedreperne var diare, meslinger, difteri, skarlagensfeber og tyfoidfeber. Mange bukket under p.g.a. dårlig hygiene, lite motstandskraft og lite kunnskap. Stortinget vedtok Sunnhetsloven i 1860, som var et ledd i de folkehelsereformer som fulgte den industrielle revolusjon og omforming av Europa. Loven påla alle kommuner å opprette faste sunnhetskommisjoner og utarbeide sunnhetsforskrifter.²⁴ I 1900 kom Tuberkuloseloven som hadde som mål å forebygge tuberkulosens utbredelse gjennom å pålegge smittebærere å underlegge seg behandling. Etter hvert kom også en rekke ”*sunnhetslitteratur*” som ”Sundhetsbladet” (1881- 1897), og ”Tidskrift for sundheds og sygepleie” (1885- 1895) som hadde som formål å opplyse folk om hvordan de skulle forholde seg spesielt for å forebygge at sykdom oppsto.

Man hadde ikke noen stor tro på legen. Han bodde dessuten langt unna, og han hadde lite å hjelpe seg med når folk bad om hjelp. Penger til den slags hadde man heller ikke. Skjebnetroen sto sterkt hos folket i Flatanger, og legen kunne ikke gjøre noe med skjebnen. Folk levde etter regelen om at man ikke skulle søke lege før Gud. Hver bygd hadde i tillegg personer med såkalte ”*overnaturlige evner*”. Noen var gode på sår, andre kunne stoppe blod. Kanskje tok også presten på seg privat djevelutdrivelse. Så slik levde skjebnetro og tro på overnaturlige evner side om side, og da kom legen i andre rekke. Folk i Flatanger hadde ulike forestillinger om hva sykdom var, og hva den kom av. Mange trodde det var knyttet til straff fra Gud, trolldom eller onde ånder. Det var utenkelig at sykdom kunne ha sammenheng med slett hygiene, og mikrororganismer var ennå et ukjent begrep.

Perioder med lite mat og feilernæring, trange boliger og smittespredning i fiskeværene resulterte i at mange ble lite motstandsdyktige mot både influensa, lungebetennelse og andre infeksjoner. Som mange andre bygder ble også Flatanger i perioder hjemsøkt av epidemier. At Flatanger ble hardt rammet av blodgang (eldre betegnelse for dysenteri), antok man skyldtes hjemkomne fiskere fra bl.a. Aasvær i Nordland, der sykdommene ”*herskede*”. Vinteren 1840-41 raste en koppeepidemi i bygda, og 3 % av befolkningen døde.²⁵ Difteri var utbredt på 1880-90 tallet. Tuberkulosen vet vi nådde de mest avsidesliggende og isolerte bygder. Eneste behandling var god hygiene, godt kosthold og mye frisk luft.

I 1875 var det 1753 innbyggere i Flatanger, og på den tid skjedde det en del på hygienefronten. Over hele amtet meldtes det om bedring i " *levemåte og hygiæniske forhold*". Man forsøkte seg på isolasjon og desinfisering med " *chlorkalk og svovelrøgninger*". I 1884 var det en lege på 4279 innbyggere, og ett apotek på 27 100 innbyggere.

1.7 Skolegang på Hilstad.

Til alle tider har mennesket vært opptatt med oppdragelse og dannelsen, også i Flatanger. Det var viktig å gi den oppvoksne slekt arbeidsredskaper som skulle danne grunnlaget for at de skulle overleve og utvikle seg til " *gangs menneske*". Fra de tidligste tider fikk barna gå sammen med mor og far for å lære, slik at de gradvis kunne ta ansvar for eget liv og virke. På s. 3 skriver Johs Ekker

*"Heilt frå menneskja vakna til medvit om seg sjølv, har dei eldre verka oppsedande på dei yngre og gjevi dei undervisning for å gjera dei skikka til kampen for tilværet. Den naturlige kjærleiken til, og interessa for avkomet var drivkrafta i dette oppsedingsarbeidet. Dei ville lære dei unge dei røynslene dei sjølv og tidligare generasjonar hadde gjort, så dei unge skulle ha nytte av dei gamle sine røynsler og ikkje vera nøgd til å lære oppatt alt av sine eigne røynsler, men byggja vidare på dei røynsler som alt var innvunni, og såleis steg for steg få det lettare i livskampen."*²⁶

I dette perspektivet fikk også skolen en viktig oppdragende funksjon.

Selv om man hos noen kunne spore skepsis og motstand mot skolen, var det i Flatanger et økende krav til folkeopplysning. Formannskapsloven av 1837 satte større krav til den enkelte om å delta i styring av bygda. Flere bevegelser kom til å dra i samme lei, både bondebevegelsen og arbeiderbevegelsen, med Marcus Thrane i spissen, og ikke minst Ole Vigs og Hartvig Nissens opplysningsarbeide. Skepsisen til utdanning og boklig lærdom hadde sin bakgrunn i bl.a. at for mye lesing kunne virke fordervende og nedbrytende på helsa. Man kunne lese seg til galskap. Mange er historiene om de som forleste seg og havnet på ayl. " *De måtte bort en tur*". Andre mente at man fikk det man trengte av kunnskap på gården eller i fiskerbåten

Lov om almueskolen paa Landet av 1860 var den skoleloven Ole Konrad Ribsskog kom til å gå under. Etter datidens normer var loven radikal. Den representerte et brudd eller et veiskille, om man vil, i norsk skolepolitikk. Av mange er den blitt betraktet som det store vendepunktet. Loven representerte en overgang fra kirkeskole til en statsskole. Den stilte krav om fastskoler, bedret lærerutdanning, og økt skoletid. Man fikk nå ført inn verdslig kunnskapsstoff ved siden av det religiøse. Skolen skulle gi kunnskaper og ferdigheter og ikke bare drive kristelig opplysning. Peter Andreas Jensens ”Læsebog for Folkeskolen og Folkehjemmet” fra 1863 er et godt vitne på det. Boken kan stå som et vitnesbyrd på den strid som oppsto i forbindelse med den overgangen som Lov av 1860 representerte. Spesielt i Midt- Norge ble det utvist stor uvilje mot boken og dens sekulære innhold. Vi har ikke sikre opplysninger om hvordan Jensens lesebok ble mottatt i Flatanger, men den ble nok diskutert. For mange var skolen forankret i at det nålevde livet skulle legge grunn for hvordan det gikk i det hinsidige. Leseboken som ble en avløser av hans Jacob Grøgaards ”Lesebog for Børn, især i omgangskoledistriktene” som kom ut i 1816 og som ifølge Mediås hadde stor utbredelse også i Midt- Norge. Med hensyn til Pontoppidans forklaring ble det i Danmark allerede i 1792 bestemt at boken ”Sandhed til Gudfryktighed” fra 1737 skulle avløses av en ny lærebokskrevet av Nicolai E. Balle (1744- 1816).²⁷ Hans Jørgen Dokka skrev at den nye loven la grunn for en ny skole på bygdene, og fastskolereformen representerte det store vendepunktet.²⁸ Men fortsatt skulle det være almueskolens formål å understøtte den huslige oppdragelse i å bibringe ungdommen en sann kristelig opplysning og skaffe den de kunnskaper og ferdigheter, som ethvert medlem av samfunnet burde besidde. I Flatanger var det en viss motvilje mot fastskolene, da man mente at omgangsskolen var et viktig bindeledd mellom skole og de ulike familiene.

Loven av 1860 bar i seg en overgang fra en konfesjonsskole til en skole for et mer moderne samfunn, med økte krav til faktakunnskap. Det skulle nå være en obligatorisk grunnskole for alle, og den skulle være allmenndannende. Tanken bak var å gi barn og ungdom den samling av viten som muliggjør å være medlem av en gruppe eller et samfunn. Det ble også etter hvert mer vanlig at barna fikk bruke det språket i skolen som var naturlig for dem, også lærerne begynte etter hvert å bruke lokal dialekt i undervisningen. Det finnes mange beretninger om at skolen stadig ble mer betydningsfull i forhold til deltakelse i arbeidslivet, og at den gradvis ble mer uavhengig av kirken. Denne loven ble klart forsterket gjennom folkeskolelovene av 1889.

Ole Konrad Ribsskog begynte ved Hilstad skole, som regnes for å være den eldste faste skolen i Flatanger. Den 21. oktober 1867 vedtok Halmøy skolestyre å kjøpe gården Hilstad til klokkargård for Halmøy sokn. Hilstad ble overdratt til Halmøy soknkommune 9. mai 1868 for kr. 1000,- eller 250 Spd. Samme år vedtok soknestyret å innrede rom til skole i bygningen. Flatanger fikk dermed sin første fastskole og Ribsskog fikk begynne der. Kravene endret seg, og i 1888 ble det bestemt at man skulle bygge nye lokaler.²⁹ I 1891 vedtok herredsstyret å bygge nytt skolehus, og det står fremdeles.

Omgangsskolelærerordningen for de som soknet til Hilstad skole i Halmøy sokn ble dermed avviklet få år før Ribsskog begynte på skolen. Omgangsskolelæreren dro fra rode til rode med en kasse med bøker og kart. Man kan se for seg læreren i omgangsskolen der han sitter sammen med en flokk barn rundt et bord i en mørk, lavloftet stue, på en av gårdene i distriktet. I samme stua foregikk også andre gjøremål. Ikke sjeldent var noen av de voksne også deltakere, i håp om å få med litt lærdom. Religion var det viktigste faget.

Første læreren som fikk navnet knyttet til Hilstad, var Peder Andersen Musum i 1868.³⁰ Han var født i Verdal i 1842 med eksamen fra Klæbu seminar og hadde sannsynligvis praktisert noen år som omgangsskolelærer før han ble tilsatt. Møte i skolekommisjonen 29. august 1864 viser at O. Green hadde sagt opp stillingen som lærer og klokke i Flatanger. Tre søkte på jobben, og Peder Musum ble innstilt som nr. 3, men det var han som fikk jobben fra 1865. I samme møte ble for øvrig ni husfedre ilagt mulkt for skoleforsømmelse.³¹ I dag snakker man om å komme for sent til norsktimen. Den gang var det ofte snakk om å komme for sent etter at skoleruten var påbegynt. Dette ble gjort selv om folk i god tid hadde fått varsel om skoleholderens komme. Det kunne være art både hest og båt måtte gjøre ferdig oppdraget først. For folk flest var det om å gripe dagen, og det rette øyeblikk. Slik sett er det forståelig at det kunne oppstå et konkurranseforhold mellom skolen og hjemmet.

Musum var fra 1864-68 omgangsskolelærer i Midtre Halmøy krets. Fra 1868 ble han fast lærer, samt klokke både på Vik og Løvøya. De flinke var glad i han, men de som det gikk tyngre for, var redd han. Dermed var det sikkert flere som satt inne med bitre minner om læreren som forskjellsbehandlet, som de ikke kunne snakke åpenlyst om, og som de heller

ikke kunne komme unna. Ole Konrad Ribsskog fikk dermed Musum som lærer da han begynte på skolen. Musum bygde eget hus på Hilstad, som kommunen kjøpte av han i 1885, da han flyttet til Fet. Det var ikke bare lærerjobben han var opptatt av. Han var med i herredsstyret i seks perioder og var ordfører fra 1884-85. På et møte i herredsstyret den 24. august 1876 ble Musum sammen med sogneprest Saxegård og gårdbruker Matias Gladsø valgt til å utføre forberedende arbeid til etableringen av Flatanger sparebank. Ideen var kommet på banen to år tidligere da "Halmø brandassuranseforening" ble oppløst, og det ble vedtatt å nytte noe av selskapets midler til grunnfond i en "vordende" bank. Det skal ha vært Matias Gladsø som først satte fram tanken om en bank i Flatanger. Den 28. september 1883 ble vedtektene approbert, og i første styret satt lærer Musum, H.J. Amundsen, O.M. Løfsnæs og kasserer ble lensmann Soelberg¹, med kontor i Vanvika.³²

På skolen skulle de få med seg lesning fra Det nye testamentet, og de skulle skrive bokstaver, latinske og gotiske. Videre skulle elevene lære litt om morsmålets grammatikk, noe bibelhistorie, fedrelandets historie, og jordbeskrivelse. De ble flyttet opp til høyere klasse når de var flinke nok. Puggingen i skolen er skildret av flere, bla. Kielland i boken "Gift", hvor Marius stadig ble plaget med oppramsing av byene i Belgia.³³ Vi kan ikke vite for sikkert, men det er mulig at Bell- Lancasters vekselundervisningsmetode ble brukt mens Ole Konrad Ribsskog gikk der. Den var i bruk mange steder i landet. Hylland referer til Ole Konrad Ribsskog når han skriver at *"Vi begynte kl. 0900 om morgenen og satt i ett til 1030, med et lite friminutt og så satt vi til kl. 1200. Da var det middag. Så satt vi inne fra kl 1300 til 1600, da vart det eit friminutt og så ei økt fra 1600 til 1700, noen ganger også til 1800."*³⁴ Læreren var, for å bruke Garborgs ord, en abc-indbanker i kakkelovns-krogen.

Ole Konrad var en oppvakt gutt som klarte seg bra i skolen. Han vokste opp med en sterk trang til å lære å lese. Han ville noe med livet, og han ville videre. Han trengte ikke rike eller

¹ Hylland (1962, s. 112-113) skriver at gårdbruker O. Solberg (1829- 1908) fra Otterøya ble utnevnt som første lensmann i Flatanger den 1. jan 1882. Soelberg fikk mange kommunale oppgaver bl.a. kasserer i sparebanken, en stilling han hadde i 25 år. Videre var han også kommunekasserer i flere år. Han gikk av som lensmann i 1906. Soelberg døde 11. januar i 1908, og ble begravet 24. januar fra hjemmet i Vanavika. Soelberg var en avholdt person i Flatanger Fra Nordtrønderen 25. januar 1908 kan man lese at begravelsen foregikk fra hans hjem under stor deltakelse. Prost Pharo forrettet og i anledningen hadde et sangkor innøvd sanger ledsaget av orgelmusikk. Etter jordfestelsen var mange samlet i hans hjem i Vanavika med taler både av Pharo, ordfører Aunet og lærer og kirkesanger Zef. Olsen. Lærer Adolf Ribsskog fra Steinkjer var da en av søkerne på jobben etter Solberg, men fogdfullmektiv Thv. Indbryn fikk jobben.

betydningsfulle foreldre for å oppnå skolens og lærerens gunst. Det var rangsforskjell, og det la han merke til. Erfaring med rangsforskjell vakte noe spesielt i brødrene Ole Konrad og Bernhof Ribsskog. Ole Konrad Ribsskog ble innskrevet på Hilstad skoles mellomste avdeling 19. April 1875, og karakterutskrift fra *"Skolens mellemste afdeling"* viser at Ribsskog var en gjennomsnittselev. Beste karakter hadde han i bibelhistorie. Det var vanlig å få samlet karakteroppgjør i alle fag en gang i året. Graderingen var fra 1 til 6, med 1 som beste karakter. Det ble vanligvis gitt hovedkarakter. Fra skoleåret 1917-1918 ble det bokstavkarakterer (Meget, Godt, Nokså godt). Vi finner ikke at det på Ole Konrad Ribsskogs tid ble gitt skriftlig *"skussmål"* i tillegg til karakterboka, som måtte vises fram for foreldrene til undertegning.

På skolen var det hele tiden god disiplin. Skolens maktspråk var noe elevene forsto og var fortrolige med. Straffeutmålingen kunne være tilfeldig og individuelt betinget etter lærers innfall på stedet. Noen lærere reagerte på uro, mens andre ikke kunne utstå at elevene kom for sent, eller at de ikke hadde utført hjemmearbeidet. Vanlig straff på Hilstad var gjensitting, reprimande, straffelekser, ørefik, utvisning på gangen og skammekroken. Ydmykelse var den gang som i dag det mest smertefulle og hadde ofte mer langvarig effekt enn f.eks. en ørefik. Spesielt var ydmykelsen smertefull dersom læreren spilte på elevenes mindreverdigfølelse. Det var først med lov av 1936 det ble et totalforbud mot å bruke fysisk straff i skolen. Etter Finland var Norge først ute av de nordiske landene med å forby straff i skolen. Finland fikk gjennomslag for lovendringer allerede i 1890- årene, og i 1958 og 1967 kom forbudet i Sverige og Danmark.³⁵

På gulvet sto fortsatt Spyttbakken, men fra en del fagblad kan en se en gryende skepsis mot spyttbakkene. Man fikk etter hvert mer kunnskap om smitte og så her farer. I årene før 1920 kom en ny diskusjon opp der flere tok til orde for å fjerne disse. Andre mente at barna måtte slippe å svelge slimet dersom de ble forkjølet.

Ribsskog har ikke skrevet noe om hvilken rolle læreren fikk for hans utvikling. I dag er man kanskje mer bevisst på lærerens oppdragende og dannende rolle, både for individ og samfunn. Også den gang bidro læreren til å bygge identitet, ikke minst gjennom å føre eleven inn i et kulturelt felleskap.

I Ribsskogen vokste de opp med foreldre som var gode forbilder. Begge foreldrene var bevisste på sine oppgaver som oppdragere gjennom at de gikk foran og viste vei. De ga barna

oppgaver de kunne vokse på. Det sto en høvelbenk i fjøsporten, og de fikk tidlig lære bruk av ljaen. Det var viktig for foreldrene å bidra på en slik måte at de bygde opp en tro hos barna på at de kunne klare med de oppgavene de tok fatt på. De gav dem oppgaver som tjente utviklingen. Foreldrene viste at det var gjennom hardt arbeid, punktlighet, tålmodighet og beslutsomhet man oppnådde resultater. Dette var ferdigheter som den oppvoksne slekt fikk bruk for i mange situasjoner, enten det var å overleve i Ribsskogen eller i møte med vanskelige pedagogiske utfordringer senere i livet. Slik sett la de til rette miljøbetingelser for at en sterk identitet og tro på egne muligheter skulle utvikles.

Det var ingen fortsettelseskole i Flatanger da Ole Konrad Ribsskog sluttet folkeskolen. I Flatanger kom ordningen flere år senere. I Norsk Skoletidende skrives det at det beste med skoleloven av 1889 var tanken om "*fortsettelsesskoler*".³⁶ Tanken var tatt opp i mange kommuner, og det var blitt tatt store løft for å realisere den. Kursene var av relativt kort varighet, ofte bare to til tre måneder. Det medførte selvsagt vansker med å få ansatt kvalifiserte lærere. Før loven ble vedtatt, ble det bl.a. i Norsk Skoletidende diskutert hvordan ordningen skulle gjennomføres, slik at alle skulle få muligheten til adgang. Broren Bernhof Ribsskog fikk muligheten til et kort fortsettelseskurs.³⁷ Johs Ekker skriver s. 75 at allerede i 1865 gjorde klokker Musum framlegg om tilskudd fra kommunen til en videregående skole (framhaldsskole?) noen uker om sommeren. Dette var det imidlertid ikke økonomiske muligheter for.³⁸

Flatanger ble egen kommune i 1871, og da utgjorde skolevesenet 88 spd av et samlet budsjett på 395 spd. Fattigvesenets budsjett lød på 114spd, og Halmøy kirke 137 spd og 66 sk.³⁹ Halmøy sogn hadde bibliotek, og klokker Aage Aagård var allerede i 1857 bibliotekar for sognet. Hilstad skole var enda ikke bygd, så det er mulig man brukte et rom på noen av gårdene til formålet. Etter at Hilstad skole ble bygd, ble biblioteket lokalisert der. Fra spor i Flatanger kommunes skolearkiv kan man lese at det fra midten av 1890 -årene fantes en barneboksamling ved Hilstad skole. I 1898 fikk samlingen kr 30 som årlig statsbidrag. Skolen ble dermed et kulturelt senter med forsamlingshus, klokkergård, skole og bibliotek. Folkeopplysning var nå i ferd med å få en ny betydning, og det skjedde noe med tenkemåten blant folk fra 1880-årene. Den nye tid fikk sin basis i det pedagogiske. Embetsmannsstatsperioden man nå var i ferd med å forlate, hadde et annet utgangspunkt for sin forståelse. Man aner også etter hvert et nytt syn på hva folkeopplysning kunne brukes til. Lærerseminarene gjorde seminaristene samfunnsbevisste, og det tok de med inn i skolestua og

nærmiljøet. Utenom skolen skjøt opplysnings og bevissthetsarbeidet fart gjennom vekkelser, målsak, avholdbevegelsen og folkehøyskolen.

Mens Ole Konrad gikk på folkeskolen, ble det gjennomført kontroll av kunnskapsnivået, spesielt i kristendom. Johs Ekker skrev s. 75 at klokkeren samlet barna til overhøring en gang i måneden om sommeren. Kommunen påla foreldrene en plikt til å få barna til overhøringene. Ungene hadde lekser mellom hver høring, og klokkeren fikk da gjennom overhøringene et inntrykk av om barna hadde lest siden sist. Ordningen var dårlig likt av foreldrene. De trengte barna til ulike oppdrag hjemme på gården, ikke minst til gjeting. Det er dermed trolig at Ribsskog møtte til overhøring i klokkegården på Hilstad. Etter loven av 1889 falt overhøringene bort.⁴⁰

Innholdsfortegnelse over utstyr ved Hilstad skole i 1878, mens Ribsskog gikk i mellomste afdeling viste:

- ett kart over Palestina
- ett kart over Europa
- ett kart over Scandinavien
- en globus
- en kasse med bibelske bilder
- en kasse med stereometriske legemer
- ett bestikk
- bøker(fem eksemplar av Nytestamente, en Bibel fra 1805, åtte eksemplar av skriftlesningsbøker (af Feragen), åtte stk. læsebøker for folkeskolen og folkehjemmet, to hefter folkesanger, en regneundervisning av Nikolaisen, en regneskole av Nikolaisen, ett atlas og ett sett med 24 bilder til naturhistorien. Nicolaisens betydning for rekneopplæringen kom Ribsskog tilbake til mange år senere i boken "Rekneopplæringa i barneskulen gjennom tidene" Karakterprotokollen ved Hilstad skole 1874- 1886 besto av 116 blader, "og autorisertes herved til Dagbok for Hilstad skolekrets i Flatanger prestegjeld". Halmø 14de marts 1874, underskrevet av sognepresten Saxegaard.⁴¹

1.8 Internatliv

De skoleelevene som ikke kunne reise heim etter endt skoledag måtte losjere på skolen eller hos private. Ole Konrad og hans søsken måtte fra første klasse losjere borte for å gå på skolen for så å komme heim til helga. Det var som nevnt ingen veiforbindelse til Hilstad skole.

Gladsøyfjorden og Årfjordstrømmen krevde at man måtte ha båt for å komme over dit skolen lå. Som regel ble de rodd av faren til andre siden av Gladsøyfjorden, hvor de så gikk opp ”Tråbakken” ved Brandsmoen for så å gå stien til Hilstad. Ribsskog har ikke skrevet noe om det, så vi kan bare ane hvordan det var å flytte bort fra mor i så tidlig alder. Det var mye senere han forsto betydningen av å måtte reise bort for å lære. Flere, bl.a. broren Bernhof Ribsskog, fortalte senere at de gikk på skolen og lengtet etter ”lørden” for å komme heim til mor.⁴² Elevene ved Hilstad gikk en uke på skolen med påfølgende uke fri, men det hendte at uvær hindret planlagt hjemreise. For den kommende skoleuken måtte de derfor ha med seg mat når de dro til Hilstad. Middagsmaten fikk de litt hjelp med av læreren og lærerkonen, men tørrmaten måtte de stå for selv. Internatet over skole og klokkegård var dårlig isolert, så det var mange kalde kvelder og netter. Da var det til hjelp at de lå to og tre i hver seng. Det var heller ikke alltid så lett å få gjort skolearbeid i de små mørke og kalde rommene. Hadde vi kunnet spurt elevene om hva de husket fra den tiden, ville mange svart tannpinen. Tannhygien var noe annet rundt 1880 enn i dag. Mange barn fikk skoledagen og konsentrasjonen ødelagt av tannpine. Tannpine kom av betennelse i tannrot eller kjeveben som nesten alltid skyldtes ubehandlede tannhull. Det var lite bortsett fra kamfer å hjelpe seg med. Denne erkjennelse resulterte i at begge brødrene Ole Konrad og Bernhof Ribsskog arbeidet hardt for å få innført gratis skoletannhelse for alle folkeskolens barn. Begge mente det ville være en lønnsom investering ved at elevene fikk en bedre skoledag.

1.9 Konfirmasjon

Det var små forhold i Flatanger og konformitetspresset var stort. Det var derfor ingen aktuell problemstilling ikke å fremstille seg for konfirmasjon. Konfirmasjonen ble påbudt ved lov i 1736, et påbud som ble en juridisk nødvendighet for fullt medlemskap i det voksne samfunn. Konfirmasjon var tvungen fram til 1912, og straffen kunne bli hard dersom man ikke framstilte seg til konfirmasjon. Ole Konrad Ribsskog fikk god tilbakemelding på kunnskapsnivået i forbindelse med konfirmasjonsforberedelsene. Det var ikke uvanlig på den tiden at det var presten som fikk/ påtok seg ansvaret for å finne dugelige emner til lærergjerningen blant konfirmantkullet. Vi har ikke sikker kunnskap om det, men kanskje inspirerte presten Ribsskog til å ta lærerutdanning.

Ole Konrad Ribsskog ble konfirmert 18. september 1881 i Vik kirke, under navnet Ole Konrad Johannesen, fødested Ribsskogen. Her går det også fram at han var født 8. desember 1865. Det står anmerket at han ble koppevaksinert 28. desember 1868 og hadde meget gode

karakterer i kristendom, og meget god flid. Han ble konfirmert sammen med ni gutter og sju jenter, blant dem var hans tante Anne Marie Klementsatter, datter av Klement Pedersen og Ingeborg Martha Høstlandet, Ribsskogs morfar og mormor. Det var ikke store selskapet i forbindelse med konfirmasjonen, kun faddere og nærmeste slekt. Som vanlig ved dåp, konfirmasjon og begravelse i Flatanger ble det servert to retter til middags. Først var det uer, så kom kjøttretten. Søndagen etter måtte Ole Konrad og resten av konfirmantkullet dra til Vik kirke for å gå til nattverd.

1.10 Aktivitet i ungdommen

Etter folkeskolen ble han ifølge familien værende en tid hjemme på gården. Han var den førstefødte, og det var han som var tiltenkt å overta. Den gangs skikk var å sette odelsgutten i en særstilling. I tillegg rodde han fiske og tok noen tømmeroppdrag sammen med faren. Ifølge slekta var han plaga av "*sjøverk*", så han kunne ikke slå inn på det heller. Ole Konrad Ribsskog var imidlertid svært flink med hendene og kunne blitt en flink snekker. Niesen Aslaug Ribsskog er eier av en stol som Ribsskog laget på et sløydkurs. Den vitner om utrolig gode evner.

Etter et par år i Flatanger søkte han arbeid utenfor Flatanger. Ferden gikk da til indre strøk av Namdalen. Han fikk gårdsarbeid både i Overhalla og Grong (Holandsøya). Dette var ikke uvanlig i Flatanger på den tiden. Mange fra Flatanger reiste inn i landet for å ta gårds og skogsarbeid fram til rundt 1950. Ifølge Gudrun Elden og Aslaug Ribsskog tok han også sommerjobb i Grong mens han var elev ved Klæbu seminar.⁴³

1.11 Hva formet mannen og brødrene?

Barn bygger opp sin egen identitet ved å gå inn i de roller, holdninger og forventninger foreldrene har definert. Det er i samhandlingsprosesser med betydningsfulle andre man utvikler sin personlighet. Foreldrene er de viktigste formidlerne av normer, regler og forestillinger gjennom det levde livet. Nøysomhet, pågangsmot, arbeidskapasitet og lyst ble formet og finslipt i Ribsskogen. Fattigdom kan gjøre noe med selvfølelsen og selvtiliten til et menneske. Ole Konrads foreldre lot seg ikke fange av det. De klarte å bygge opp en selvtilitt og et selvbilde hos barna slik at de vokste opp med en sterk tro på at det var mulig å påvirke og forme sin hverdag og framtid. I tillegg hadde de en mor som aktiv pådriver, og med en tro på at endring var mulig.

1.12 Referanser

- ¹ Landre, A. (1999) Fastlandsfokket i Flatanger. Nord for Jøssundfjorden. Bind II.
- ² Brattgjerd, S. (1993) *Bjørnørfolket. Gårds-og slektshistorie for Bjørnør*. Osen: Utgitt i samarbeid mellom Bjørnør bygdeboknemnd, Osen heimbygdlag, Bjørnør historielag, og kommunene Osen, Roan og Åfjord.
- ³ Ericsson, K. (1974) *Den tvetydige omsorgen. Sinnsykevesentets utvikling - et sosialpolitisk eksempel*, s. 17. Oslo: Universitetsforlaget.
- ⁴ Stenseth, B. (2000) *Eilert Sundt og det Norge han fant*, s. 166 Oslo: Gyldendal.
- ⁵ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*. Utgitt av Flatanger kommune.
- ⁶ Stenseth, B. (2000) *Eilert Sundt og det Norge han fant*. Oslo: Gyldendal.
- ⁷ Sundt, E. (1857) *Sædelighedstilstanden i Norge* Christiania: I. Chr Abelsted
- ⁸ Aavatsmark, O. S. (1954) *Hans Barlien. En norsk bondefører*. Trondheim: Nidaros & Trøndelagens Boktrykkeri.
- ⁹ Sundt, E. (1857) *Sædeligheds- Tilstanden i Norge*. Christiania.
- ¹⁰ Bjørklund, O. (1970) *Marcus Thrane. Sosialistleder i et u-land*, s. 51. Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- ¹¹ Landre, A. (1999) Fastlandsfokket i Flatanger. Nord for Jøssundfjorden. Bind II, s. 14.

-
- ¹² Flatanger kommunes arkiv. Flatanger skolestyre. Anvisningsprotokoll 1895- 1928.
- ¹³ Maurseth, P. (1997) *Ole Konrad Ribsskog - Trondheims første Arbeiderpartiordfører*. Trondheim : Arbeiderbevegelsens Historielag i Trondheim.
- ¹⁴ Beretning om Det Kgl. Selskap for Norges Vel, dets Tilstand og Virksomhet i året 1883. Christiania: B.M. Berntsen & Søn Bogtrykkeri.
- ¹⁵ Høversad, T. (1933) *Darre og Klæbu mot reaksjonen i 1840-åra*. I Festskrift til Halvdan Koht på sekstiårsdagen 7de juli 1933, s. 252- 253. Oslo: Forlagt av H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard.
- ¹⁶ Bull, E. (1955) *Arbeidsfolk forteller*. Fra sagbruk og høvleri. Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- ¹⁷ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*. Utgitt av Flatanger kommune.
- ¹⁸ Amundsen, A. (1989) *Folkelig og kirkelig tradisjon. Dåpsforståelse i norge særlig på 1800-tallet*. Oslo: Solum Forlag
- ¹⁹ Samme sted s. 81.
- ²⁰ Slagstad, R. (1998) *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax Forlag.
- ²¹ Stenseth, B. (2000) *Eilert Sundt og det Norge han fant*. Oslo: Gyldendal.
- ²² Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*. Utgitt av Flatanger kommune.
- ²³ Statsarkivet i Trondheim. Beretning om sundhetstilstanden og medicinalforholdene i Norge for årene 1868-86. Eske merket Sunnhetsstilstand og medisinalforhold. Christiania: Trykt i Det Steenerske Bogtrykkeri.
- ²⁴ Schjønby, H. (2001) *Innføring av sunnhetsloven*. Tidskr. for Den norske lægeforening, nr. 1, s. 08- 81.
- ²⁵ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*. Utgitt av Flatanger kommune.
- ²⁶ Ekker, J. (usikker datering) *Soga om skolestellet i Otterøy herad*.
- ²⁷ Opplysninger gitt av Odd Asbjørn Mediås i forbindelse med dette arbeidet februar 2011.
- ²⁸ Dokka, Hans-Jørgen (1967) *Fra allmueskole til folkeskole*. Studier i den norske folkeskoles historie i det 19. århundre, s. 207. Oslo: Universitetsforlaget.
- ²⁹ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*, s. 258. Utgitt av Flatanger kommune.
- ³⁰ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*, s. 258. Utgitt av Flatanger kommune.
- ³¹ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*. Utgitt av Flatanger kommune.
- ³² Det norske næringsliv, 1946, s. 278.
- ³³ Kielland, A. (1883) *Gift*. København: Gyldendal Forlag.
- ³⁴ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*, s. 259-260. Utgitt av Flatanger kommune.
- ³⁵ Halland, B. (2007) *Avskaffelse av fysisk straff av barn i Norge 1889- 1936*. Hovedoppgave i historie. Universitetet i Bergen.
- ³⁶ *Norsk Skoletidende* (1898) Fortsættelsesskoler paa landet, nr. 38, s. 652.

-
- ³⁷ Eriksen, T. (1888) Om fortsættelsesskoler paa landet. *Norsk Skoletidende*, nr. 11A, s. 82-84.
- ³⁸ Ekker, J. (usikker datering) *Soga om skolestellet i Otterøy herad*, s. 75.
- ³⁹ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*. Utgitt av Flatanger kommune.
- ⁴⁰ Ekker, J. (usikker datering) *Soga om skolestellet i Otterøy herad*, s. 75.
- ⁴¹ Flatanger kommunes arkiv. *Hilstad skole 1874- 1886*.
- ⁴² Ribsskog, B. (1959) *Norsk Pedagogisk Tidsskrift* nr. 5.
- ⁴³ Stamnes, J. Opplysninger gitt av Gudrun Elden og Aslaug Ribsskog i mange samtaler i perioden 2000- 2009.

2 Klæbu seminar

Rundt 18- 19- årsalderen dukket stadig kravet opp om å foreta noen viktige veivalg for Ole Konrad Ribsskog. Skulle han bli værende i Flatanger og ta over i Ribsskogen? Det lå et krav og en forventning om at han som eldste gutten skulle det. Imidlertid hadde han nå opplevd at det var en verden utenom Flatanger, og han hadde moren som stadig var over han med forslag om å komme seg ut for å lære noe. Hun ønsket ikke at sine barn skulle sosialiseres til å akseptere mangel på muligheter. Mora fant tidlig ut at han ikke kom til å bli noen bonde. Skulle han bryte med norm og forventninger, og hvordan ville omgivelsene reagere? Var det ikke bra nok å bli værende i Ribsskogen? Visste han ikke hvor han kom fra? Husmannsgeniene ble de ofte kalt de som brøt ut og dro bort.

Det var tre alternative yrkesvalg som syntes nærliggende. Det var skogskolen på Steinkjer som hadde kommet i gang høsten 1880 med ni måneders gratis kurs, men som innebar utgifter til skolebøker, kost og losji. Mære landbruksskole kom først i gang i 1895.

Underoffisersskolen for de som fylte kravene til rett kroppshøyde, plettfri fot og tilfredsstillende fysisk utrustning, var gratis med noe soldatlønn. Med denne utdanningen kunne man avansere til kapteins grad. Her lærte man å føre krig mot en potensiell fiende, og det var en ideologi som ikke passet alle. For noen, bl.a. to av Ole Konrad Ribsskogs brødre, ble det en åpning til lærerseminaret. Lærerseminarene kunne tilby gratis skole, men det krevdes penger til skolebøker, kost og vask. For mange ble dette en uoverkommelig hindring. Kappe og krage fristet heller ikke. Etter en del overveielser, valgte han læreryrket. Ribsskog visste at han hadde gode evner, og han sto dermed mot den ”*djævelske Amerikahugen*” for å bruke Vinjes ord. Om ikke læreryrket kunne lokke med gode lønninger, så gav det muligheter til personlig utvikling utenom Flatanger.

Året før Ribsskog søkte lærerseminaret, var han vitne til store endringer i landet. Vi fikk innført parlamentarismen, og gikk da inn i det som Jens Arup Seip kalte ”*Flerpartistatens tid*”. Ribsskog var klar over at noe var i gjære. Det hadde pågått en kamp mellom bønder og middelklassen mot det som har blitt benevnt som ”*Embetsmennene*”. Samme høst som Ribsskog tok til i Klæbu kan man lese fra Nordtrønderen at folkemengden i Nordre Trondhjems Amt var i overkant av 82 000. Av disse hadde i 1882 4,62 % stemmerett mot 5, 91 % i 1885. Fra en oversiktstabell i samme avis ser man at i Flatanger var det i 1882 65 stemmeberettigede, mens i det var 75 i 1885. Det var indirekte valg og de som hadde

stemmerett valgte valgmenn som i neste omgang valgte representanter til Stortinget. Valgmannsordningen ble opprettholdt til 1905. Stemmerett hadde eiere av matrikulert jord. I 1884 fikk de med en viss inntekt stemmerett. Det var to partier, Venstre^{II} og Høire, og i Flatanger fikk Venstre alle stemmene både i 1882 og 1885.¹

Ribsskog valgte Klæbu som utdannelsessted fordi det var nærmest geografisk, og seminaret hadde et godt rykte. Lov av 1827 om Allmueskoler på landet kom ca. 60 år før Ribsskog tok til i Klæbu. Loven gjorde bl.a. alvor av å skaffe allmueskolen bedre lærere, påby opprettelse av seminarer i alle stift for utdanning av kirkesangere og lærere ved fastskolene. Lovparagrafen ga et politisk klarsignal, men den gav få andre rammer og et svakt økonomisk fundament. Det fantes ikke noe reglement og ingen læreplan for en ny lærerutdanning.² Klæbu ble valgt som utdannelsessted for lærerseminarister i 1839 nettopp fordi elevene der ville skånes for skadelige *"indvirkninger, som det larmende, pulserende liv i byerne eller byernes nærhed førte med sig"*.³ Man var tydelig redd for å utsette seminaristenes sedelighet for farer. Læreranstaltene måtte derfor ligge avsides, i landlige og rolige omgivelser. Det var knyttet spenning til når Trondenes seminar ble flyttet fra Harstad til Tromsø i 1848, da ble for første gang et seminar flyttet til en by. Undervisningen i Klæbu var preget av det som ble kalt *"vekselundervisningsmetoden"* der elevene ble delt inn i grupper og underviste hverandre under oppsyn av flinke elever eller lærerne.

Våren 1885 annonsertes det at et nytt kull seminarister skulle tas opp samme høst, til et toårig seminarkurs. Ribsskog hadde gode karakterer fra folkeskolen, men ville det holde mot de som kom fra mer sentrale strøk? Stadig gikk han rundt og spekulere på om han ville klare opptaksprøven, og ville han finne fram til Klæbu? Opptagelsesprøven begynte lørdag 22. august kl 0900. Skolen kunne tilby fri undervisning, og seminaristene bodde gratis. For kost og vask ble det betalt 80 øre pr. dag. I tillegg måtte de betale kr 14, i året for lys, ved, legetilsyn og pleie. Sengeklær og håndklær måtte elevene ta med selv. For sommer og juleferier betalte man kun for de dagene man oppholdt seg ved *"anstalten"*. I utlysningsannonsen sto det videre at *"Det tilpligtes de optagne elever at stille vedrehæftig selvskyldner kaution for, at betaling bliver erlagt forskudsvis for hvert kvartal"*.⁴ Utgiftene ved seminaret i Klæbu ser ut til å være omtrent de samme som ved andre seminarer på den tiden. Ifølge Gerd Søråa ble det gjort flere forsøk på å etablere lærerutdanning i Midt- Norge.

^{II} Venstre som landsparti ble dannet i 1884, så det må ha vært lokale partidannelser utover i landet.

Hun skriver at allerede i 1802 kom det første lærerskoletiltaket i Trøndelag, og kanskje i landet, med en skole i Trondheim. Imidlertid ble det ingen videreføring etter 1805.⁵ Reisen til Klæbu.

Det var ikke bare enkelt å reise fra Flatanger til Klæbu. Kommunikasjonene var ikke så godt utbygd. Trondheim hadde han bare hørt om på skolen, men aldri vært der.

Dampskipsforbindelsen mellom Namsos og Trondheim hadde startet opp, så Ribsskog tok nok "*dampen*". I 1868 ble "*d/s Namsen*" satt inn i trafikk mellom Trondheim og Namsos på en 14- daglig rute. Dampskipet trafikkerte også andre områder i regionen. De som hadde råd kunne reise på 1. klasse, hvor det var finere servering. De andre måtte nøye seg med enklere standard. På ruta mellom Trondheim og Namsos ble det etter hvert 43 anløp.⁶ Trondheim hadde allerede på den tid blitt litt av et knutepunkt. I 1877 ble Rørosbanens siste del ferdig, og man fikk forbindelse med Hamar og Christiania i 1880. Året etter ble det åpnet forbindelse med Sverige over Meråker. Hurtigruteforbindelse mellom Trondheim og Tromsø ble etablert i 1894.

Hauge skrev at i 1885 var det ikke bru over Nidelven, så man måtte benytte ferje.

Framkommeligheten til Klæbu kunne være både og. Det var hest og vogn /slede, og man kunne i perioder bruke seks timer på de to milene til Klæbu.⁷ Andre har fortalt om lange vandringsturer langs stier og veier fra andre kanter av landet før de kom seg fram til Klæbu.⁸ Da Ribsskog ankom Klæbu, hadde seminaret eksistert i 46 år.

Den offisielle åpningen av seminaret fant sted i januar 1839, med 12 seminarister. Seminaret skulle være en foreløpig ordning med presten Hans Jørgen Darre som styrer og førstelærer.⁹ Det var nemlig tvil knyttet til seminarets faglige verdi. Torstein Høverstad viser at det var en del motstand både mot at bønder og arbeidsfolk skulle få tatt utdanning. Det var heller ikke uten motstand Klæbuseminaret kom i gang. Han skriver s. 255-256

"Og når ikkje juristane i departementet makta å sabotera heilt seminarutdanninga i desse åra, er det framfor alt ein einskild mann å takka: Hans Jørgen Darre ; den unge styraren på seminaret i Klæbu; vel den merkelegaste mannen som har arbeidet i den norske lærarskulen. Han sette helsa til i denne 10 års-striden (1838-48); men han bega lærarutdanninga i Norge, og dermed

kanskje og ålmugeskulen i det helie..”¹⁰ Imidlertid skjedde det en gradvis utbyggig av Klæbu seminar.

2.1 Opptaksprøven til lærerseminaret

Det var forberedelseskurs ved seminaret da Ribsskog tok til, men det var ikke aktuelt for han. I Norsk skoletidende fra 1889 annonsertes det at også dette året skulle det starte et forberedelseskurs, med årlige skolepenger på kr 20. Det ble ikke gitt noen opplysninger om hvor langvarig kurset var. Forberedelseskursene var i utgangspunktet på noen uker, og var beregnet på elever med svake forkunnskaper som ønsket faglig *"påfyll"* før de meldte seg for opptaksprøve. Etter hvert ble forberedelseskursene utvidet, og rundt 1900 var de økt til ett år. Da Ole Konrad Ribsskogs bror, Bernhof Ribsskog, begynte på Levanger lærerskole i 1900, var kurset på ett år, og han gikk dermed i realiteten tre år på lærerskolen.

Skulle Ole Konrad Ribsskog ha håp om opptak, måtte han klare opptaksprøven til seminaret. Kandidatene burde helst være mellom 17 og 24 år, men det var unntak. I tillegg til dåpsattest, plettfri vandelsattest og konfirmasjonsbevis måtte det foreligge en erklæring fra sognepresten, eller fra en lærer om kunnskapsnivået. Man ønsket ingen uromomenter inn på seminaret. Slike hadde ingen framtid som lærere. Ribsskog hadde en fin attest fra presten i Flatanger. Kandidatene burde heller ikke ha legemsfeil av noen art, eller ha *"fuldkommen mangel paa musikalsk anlæg, dersom den ikke opveies af mere end almindelig dygtighed i andre retninger"*. Ved opptak måtte søkerne bevise leseferdighet gjennom å lese fra en bok, lese håndskrift, beherske skriveferdigheter, samt ha en forståelig håndskrift. Videre måtte kandidatene ha kunnskap i bibelhistorie og religion tilsvarende konfirmanntnivået. Dersom noen hadde særs gode forkunnskaper kunne de begynne direkte i andre klasse.¹¹ På den måten hadde seminarene både ett- og toårige studium. I 1870 kom nytt reglement for seminarene, og opptaksprøvene ble strengere. Etter første året var det såkalt oppflyttingsprøve i alle fagene. Det var to elever i Ribsskogs kull som ikke fikk gå opp til avsluttende eksamen på grunn av legemssvakheter (i følge reglementets § 31). De hadde bl.a. ikke hatt mulighet til å følge undervisning i legemsøvelser.

Ribsskog ankom ung, uerfaren og uferdig, som en søkende person til et seminar med et utall strenge regler, både for skole og internat, og med en konstant overvåking. Dokk skriver at ved bygdeseminaret på Stord fikk ikke elevene uten tillatelse gå utenfor en viss demarkasjonslinje, *"circumferens"* som det hette, en snever grense rundt seminaret. I internatet var det streng

tukt, og byfolket kalte seminaristen for "*grautmonka*". Det sa noe om mat og isolasjon.¹² Det var viktig å hindre all "*utglidning*" i kosthold og vaner. Seminaristen skulle ha kost og losji rundt i heimene, så det var viktig at han ikke var bortskjemt. Maten på internatet skulle være enkel, og måltidene ble inntatt av seminaristene og lærerne i fellesskap. Seminaristene selv ga heller ikke kosten mye skryt. Kostplan fra Ribsskogs tid ved seminaret viser at kosten var som man fant ellers på bygda på den tid. Det vil si grøt, sild, saltkjøtt, kålrot, nepe og potet. En som gikk i samme kull som Ribsskog, Anders Kirkhusmo, forteller i sin bok "*Minner fra et langt arbeidsliv*" om fattigdom og lite penger til å betale skole med. Kirkhusmo forteller også om en streng skole, der bestyrer dikterte det meste. Det var liketil vanskelig å få lov til å abonnere på egen lokalavis for å holde seg orientert fra hjemtraktene.¹³

2.2 Opphold ved seminaret

Ifølge Dokk kom seminaristene ofte fra fattige heimer, og mange hadde svært dårlige forkunnskaper.¹⁴ Det var heller ikke enkelt å komme tilbake til hjembygda og skulle fungere som lærer for alle barna. Man kunne ane negative holdninger til skole og utdanning hos mange. Utdanning var sløsing med tiden, og for mye lesing satte ungdommens liv og helse i fare.

Ribsskog opplevde klasseforskjell i samfunnet omkring seg, men lot seg ikke ydmyke av det. Klasseforskjell var ikke noe naturgitt, og man kunne forandre på det. Ribsskog fikk tidlig tro på at utdanning av ungdom ville føre samfunnet i en retning av en mer rettferdig fordeling av samfunnsgodene. Ved skolen i Klæbu trengte han ikke å føle seg som en utlending, undertrykt eller undervurdert. De fleste som tok utdanning på hans tid, kom fra små kår, og tilhørte dermed samme stand. Her var få elever fra embetsstand og borgerskap. Dermed trengte heller ingen å kamuflere sin bakgrunn med svevende filosofiske diskusjoner. Nå var det slik at Ribsskog hverken var underdanig eller slet med autoritetsskrek. Ved Universitetet kunne situasjonen oppleves som annerledes. Garborg skrev i "*Bondestudentar*" fra 1880-årene om tydelige klasseforskjeller ved Universitetet.¹⁵

Da Ribsskog ankom seminaret i 1885, var det rektor Christian Falkenberg som tok imot han. Falkenberg hadde tre år tidligere blitt ansatt ved seminaret, og han skulle komme til å fungere som rektor i mange år, også etter at seminaret flyttet til Levanger i 1892. Falkenberg var ikke noen spesielt varm person skriver Sivertsen, han var mer opptatt av kontroll og disiplin enn forgjengerne.¹⁶ Mens Ribsskog var elev ved seminaret, ble Falkenberg utnevnt til sogneprest,

men han takket nei og ble i skolen.^{III} Annonseringen i Norsk Skoletidende sier ikke noe om hvor han ble ansatt.

En ting var å bli opptatt ved seminaret, noe annet var å klare dette økonomisk. Ribsskogs foreldre fikk etter hvert mange barn, og gården gav lite av seg. De hadde derfor begrensede muligheter til å bidra økonomisk. Niesene Gudlaug Elden og Aslaug Ribsskog hevder at han fikk noe økonomisk hjelp av snille naboer/familie, og det ble skaffet til veie kausjonister til låneopptak i bank. I et brev Ole Konrad Ribsskog skrev til faren høsten 1885, ser man at han ikke hadde ordnet alt det økonomiske før han tok til i Klæbu. I brevet ber han om at faren må skaffe tilveie troverdige kausjonister, bl.a. presten, for han trengte penger til "*mat og vask*".¹⁷ Flatanger sparebank viste seg fra 1860 å bli en viktig livsnerve, ikke bare i økonomien, men åpnet også muligheter for andre. Ribsskog tok i tillegg opp banklån på vanlige sparebankvilkår for å finansiere utdannelsen. I Flatanger var dette langt fra vanlig, og kanskje var han en av de første som finansierte studiene på denne måten. Noen år senere skulle broren Bernhof Ribsskog benytte seg av samme mulighet da han gikk på Levanger lærerskole. Bernhof Ribsskog søkte i tillegg, og fikk et statlig stipend for å gjennomføre lærerutdanningen. Det at foreldrene brukte av sin inntekt til å få fram sønnen og muliggjøre skolegang skapte en mental gjeld han følte måtte betales med gode resultater, noe han klarte med glans. Det har ikke vært mulig å finne ut om Ole Konrad Ribsskog hverken søkte eller fikk noen økonomisk støtte utenifra. Det er heller ikke noe som tyder på at han fikk noen form for støtte fra Flatanger som gjorde at han måtte ta "*plikttjeneste*" etter endt skolegang. Noen år senere ble det etablert et legat bl.a. på initiativ av seminarlærer Ole Klykken for Trondhjems stifts seminar, der "*trængende elever*" kunne søke om midler til anskaffelse av bøker og andre læremidler.¹⁸ Ribsskog bidro selv med kr 5,- til legatet etter at han begynte som lærer i Trondheim.¹⁹

2.3 Ansatte ved seminaret da Ribsskog tok til

I den perioden Ribsskog var elev ved seminaret var følgende personer ansatt:

Chr. Falkenberg (styrer)

Marius Peter Antonios (realfag)

Anders Forfang (øvingsskolen)

^{III} Seminarbestyrer Falkenberg søkte og fikk stilling som sogneprest i 1886 mens Ribsskog var elev ved seminaret. Han ombestemte seg og fortsatte som bestyrer (Norsk Skoletidende, 1886, nr. 47, s. 385).

Ole Thomassen Klykken (3. lærer)

Tønnesen som økonom

Torkjell Mauland (Hist / norsk)

Hanibal Hartmann

Andrelæreren og seminarbestyreren var embetsmenn og kunne ikke sies opp. At man fikk teologer som bestyrere ved seminarene ble aldri lovfestet, men bygde på sedvane. Da den nye seminarloven kom i 1890, krevde den en ny ordning av seminarlærerpostene. I stedet for annen og tredjelærerpostene skulle det nå være lærere av 1ste og 2den lønningsgruppe. Tredjelærerne var ansatt på oppsigelse. Resultatet av dette ble bl.a. at Namdalingen Ole Thomassen Klykken ved Klæbu seminar ble uten jobb, selv etter lang og tro tjeneste både i folkeskolen og ved seminaret. Han ble ansatt ved seminaret i 1875. Klykken hadde gjort en stor innsats og en god jobb, men hadde ikke de rette kvalifikasjonene. Dette ble det reagert sterkt på i bl.a. Norsk Skoletidende, uten at det ble tatt affære utover et *"ønske og haabe, at han snart maa finde et virkefelt, der kan give han fuldt vederlag for det, han nu er sat ud af"*.²⁰ O. Klykken ble dermed ikke med over til Levanger, men ble fra 1894 ansatt som klokke ved Bakke kirke, samtidig med at han var timelærer ved Baklandets gutteskole. Klykken ga ut en rekke bøker både om grammatikk, sangundervisning og den kanskje mest kjente som bar tittelen "Barnesjelen og dens utvikling". Klykken døde i 1928. Mange år senere skulle Ribsskog som ordfører i Trondheim få være med på å øke Klykkens lønn/pensjon.²¹

Førstelæreren var bestyreren, og fagfordelingen mellom han, andre og tredjelæreren var regelbestemt, og kunne ifølge Sivertsen fravikes etter søknad. En viktig funksjon som alle lærerne hadde, var å føre tilsyn med elevenes moralske vandel, også utenom skolen. Grundtvigianismen^{IV} sto sterkt ved seminaret, og resulterte i at Klæbu seminar i en periode ble en grundtvigiansk planteskole.²²

Forfang var øvelseslærer ved Klæbu i perioden fra 1878 til 1892, og han ble med over til Levanger da lærerseminaret flyttet dit i 1892. Både Ole Konrad og broren Bernhof Ribsskog fikk dermed treffe Forfang. Forfang ble lagt merke til, og seminaristene syntes godt om han. Etter at han hadde sluttet ved Levanger lærerskole, ble det samlet inn penger av tidligere

^{IV} Kirkelig og folkelig kulturbevegelse som oppsto i Danmark på 1800-tallet, bl.a. tuftet på ideene til Nikolai Grundtvig og hans frilynte og optimistiske åndsbevegelse.

elever for å kunne få malt et bilde av han som kunne henges opp ved lærerskolen som et minne.

2.4 Fag ved Klæbu seminar

Seminarene var i oppstarten nesten som en kirkelig institusjon å regne, og av den grunn lå vekten på den religiøse og etiske oppdragelsen. De ikke religiøse fagene ble nærmest betraktet som støttfag for kristendomsfaget. Så sent som i 1879 kunne elever som slet med religiøse anfektelser, som ikke var i tråd med den rette lære, få nedsatt oppførselskarakter, og merknad i eksamenpapirene.²³ Kvalbein skriver videre s. 37, at ifølge seminarreglementet av 1869, ble det slått fast at undervisning i streng vitenskapelig form var upassende for seminarlevenenes utviklingstrinn og framtidige stilling.

Allmueskolen hadde sitt utgangspunkt i religionsopplæring og konfirmasjon. Dette medførte at kristendomsopplæringen fikk en sentral plass i utdanningen. Skulle man komme gjennom uten for store problemer, var det bare å legge seg helt flat og ikke stille kritiske spørsmål. Ved senere ansettelse kunne det også hende at arbeidsgiver kontaktet seminaret for å forvisse seg om at det var bra kvalitet på søkeren. Tilbakemeldingene fra seminaret burde da være i orden. Kritiske seminaristelever skulle man ikke ha noe av på bygda. Det gjaldt å ha gode referanser når man skulle søke jobb. Presten ble ofte brukt som referanse. Kirkusmo skrev i boken ”Minner fra et langt arbeidsliv” noe om dette. Da han oppsøkte presten for å be om attest, ville han vite om han pleiet omgang med noen av de unge lærere i Ålen. Da Kirkhusmo svarte bekræftende på det, repliserte presten at han ikke hadde mye til overs for de som leste Bjørnson, Ibsen og Kielland.²⁴

Det seminarstudentene lærte i siste halvdel av det forrige århundre, var i høy grad inspirert av den tyske pedagogikkprofessoren Herbart.²⁵ Han innførte systematikk og læringspsykologi i pedagogikken. Tønnesen presenterer en firetrinnsutgave:

1. Presentasjon. Her introduseres kort det nye som skal læres
2. Assosiasjon. Her knyttes det nye til det som elevene kan fra før.
3. System. Her gjennomgås det nye lærestoffet grundig og systematisk
4. Metode. Her øver elevene på det nye.

Denne metoden ble av mange oppfattet som en ideell oppskrift for enhver undervisningstime. Man bekymret seg ikke for at dette kunne bli kjedelig. Lærerveiledninger omkring århundreskiftet gikk tvert imot ofte langt i retning av å anbefale at læreren ledet elevene i takt.

Timeplanen for 1866 viser at det ikke var noe latmannsliv ved seminaret. Seminaristene hadde 44 skoletimer i uken, og det ble undervist seks dager i uken. I tillegg kom lekselesning og øving på salmodikon.²⁶ På salmodikon ble det spilt etter tall og ikke noter. Fela var syndig. Undervisningsfagene var religion, regning, bibelhistorie, historie, geografi, grammatikk, norsk og musikk. Hver dag blestartet og avsluttet med bønn og salmesang. Seminaristene hadde plikt til å møte i Klæbu kirke og assistere klokkeren med salmesangen. Ved gudstjenestene i Klæbu kirke i gamle dager var det seminaristene som styrte sangen ved at dei "song koralane fleirtonig".²⁷

Kroppøving ble først i 1863-64 innført som fast fag for alle seminarene i landet. I en periode ble seminaristene også lært opp i våpenbruk. Det var også praksis mens Ribsskog var elev ved seminaret. Fra karakterprotokollen kan man lese at han i "*Legems og våbenøvelser*" fikk karakteren 2,5+. Hva som var inkludert i dette faget, sier arkivene ikke noe konkret om. Vi vet ikke noe om hva han syntes om dette faget, men vi vet at han ble en tydelig erklært motstander av skyteøvelser i folkeskolen etter at han kom til Trondheim. Da Ole Konrad var elev ble det også gitt opplæring i hagebruk, av en gartner fra Trondheim. Vårsemesteret 1887 bevilget staten ekstraordinært kr 200 til undervisning i håndarbeid ved Klæbu seminar.²⁸

Vi vet ikke om Ribsskog kunne engelsk, men Sivertsen skriver at cand. real Hanibal Hartmann ble ansatt i 1873 og ble med over til Levanger. Han underviste en del i engelsk gratis på fritiden ved seminaret.²⁹ Imidlertid ble Ole Konrad Ribsskog med årene opptatt av språk og språkopplæring i skolen, og han kom selv til å dyktiggjøre seg i engelsk.

Seminarledelsen viste ansvar også for elevenes fritid. Det berettes om at det ble gjennomført ekskursjoner og sosiale turer i seminarets regi. Dette ble gjort både for å øke trivselen, utvikle et godt sosialt forhold mellom elevene, og mellom lærere og elever, og ikke minst for å øke det faglige utbytte og gi et bilde av livet utenfor seminaret. Husk, de var isolerte.

Seminaret var ikke et udelt positivt innslag i bygda. En del av befolkningen i Klæbu syntes ikke om innflytelsen, og var ikke særlig villige til å leie ut rom til seminaristene. Anders

Kirkhusmo hevdet på sin side at selskapelig samvær med bygdefolket var utelukket, og det var forbudt å besøke kvinnelige elever ved et kurs for lærerinner som ble avholdt ved seminarets nabogård. Kirkhusmo fikk selv kjenne kostnadene ved å trå over denne grensen.³⁰

2.5 Hvordan bodde de ved seminaret?

Internat var nødvendig fordi seminarelevene ikke bare skulle undervises, men også oppdras. De skulle stå under oppsyn hele døgnet. I de første årene etter oppstart av Klæbuseminaret var det nok vanlig med to i hver seng. Ribsskog reiste til Namdalen i sommerferien, men det er ikke sikkert han reiste til Flatanger i jule- og påskeferien. Det var både langt og dyrt.

Man hadde ikke så mye å ta seg til med i Klæbu. I bygda var det få aktiviteter og lokaler, så seminaristene kom til skolen også på fritiden. Her deltok de i ulike lagsaktiviteter sammen med lærerne. Mye tid sammen med seminaristene ga lærerne god mulighet til å overvåke, og ikke minst styre og ev. forbedre den moralske oppdragelsen. Dermed kan man si at det ikke var noe skarpt skille mellom skole og fritid mens man var ved seminaret.

Dårlige tider med stram økonomi, medførte at det tok tid før seminaret var fullt utbygd. Imidlertid, skriver Sivertsen, at det var et modernisert seminar som sto ferdig i 1867, altså få år før Ribsskog ankom. Sovesalene var 16 1/2 alen lang (1 alen = 62,75 cm), 9 alen bred og 6 alen høy, og rommet 16 senger. Etter den tid ser det i alle fall ut til at seminaristene etter den tid slapp å ligge to og to sammen. Det var først rundt 1900 at tilsynslegen ved Levanger lærerskole ba rektor Falkeberg bidra til å få slutt på denne praksisen. Hiorth skrev i et brev av 27. mars 1901 til Falkenberg at *"det er en gjennomgående regel- nesten uten unntagelse – at seminarets elever deler værelse. De bor omtrent alle to og to sammen. I samme udstrekning deler de også seng."* Dette har sine skyggesider skrev legen videre, ikke minst sanitære ulemper.³¹

Å bo trangt resulterte i at smittsomme sykdommer spredte seg raskt. Fnatt (skabb) var ikke uvanlig blant seminaristene. Norsk Skoletidene meldte i 1889 om at Klæbu seminar ble lukket p.g.a. difteri.³² Mange hadde skrantet en tid, og mange hadde dermed uteblitt fra undervisningen. Både difteri og skarlagensfeber hadde hjemsøkt seminaret. Begge sykdommene gikk i gamle dager under betegnelsen halsesyke. Difteri var fryktet fordi den kunne angripe nyrer, lunger, hjerte og nervevev. Videre skrives det at seminarets beliggenhet også i sanitær hensende var alt annet enn heldig. Man så det uheldige i skadelige

"uddunstninger" av det store myrstykket som seminaret var anlagt på. Dette ble også dratt fram som et argument for å få til flytting av seminaret. Man kunne heller ikke springe til legen for det minste. Nærmeste lege holdt til i Trondheim, og dit var det som nevnt en dagsreise.

2.6 Kvinneres adgang til seminaret

Etableringen i Klæbu var som nevnt en foreløpig ordning. Man så vel for seg en annen lokalisering på sikt. Allerede i 1885 forelå det planer for flytting av Klæbu seminar til en annen plass.³³ Solheim antyder at loven av 1890 som ga kvinnene større likestilling, var medvirkende til flytting.

Kvinner fikk adgang til seminarene fra 1890, men ingen fikk begynne på Klæbu seminar før man flyttet til Levanger. Det skyldtes nok at det var lite tid å gjøre på, for å legge forholdene til rette for kvinner. Rektor Falkenberg var heller ikke særlig lysten på å ta inn kvinner, fordi han mente ville ha negativ innvirkning på de mannlige elevene og læresituasjonen. Den nye seminarloven som åpnet for kvinner, skapte en del utfordringer knyttet til *"hensigtsmæssig indlogerende i paalidelige familier"*. Det anså departementet som nødvendig. Regulær adgang til seminarene av kvinner kunne derfor ikke finne sted utenom byene Hamar, Kristiansand, Tromsø og ev. ved Trondheim, når Klæbu ble flyttet dit.³⁴ I 1887 var det her til lands, når Hvideseids seminar ble medregnet, syv mannlige og ingen kvinnelige seminarer. Skulle kvinnene få tatt lærerutdanning måtte det skje ved private kurser hvor undervisningen både var kostbar og mangelfull. Norsk Skoletidende skrev i 1887 at nå var tiden inne for å få etablert egne kvinneseminarer. For å bøte på situasjonen foreslo man å omgjøre et seminar nordafjells og et sønnafjells til kvinneseminarer. I den forbindelse mente man at Klæbo og Asker ville dekke behovet.³⁵

I andre halvdel av århundret var det mange diskusjoner om kvinner var egnelige som lærere, og om de kunne få adgang til skolestua. Kvinneres innpass i læreryrket kan forklares bl.a. ut i fra at de representerte billigere arbeidskraft. I 1880 holdt skoledirektør Bonnevie et foredrag om "Den kvinnelige dannelse" i Trondheim som kan vise noe av argumentasjonen som ble brukt. Han hevdet nemlig at det fra skaperens hånd var en stor forskjell på kvinner og menns karakter. Som utgangspunkt bygde han på at mannen hadde sin styrke i *"at opfatte det almindelige og bygge tankekasteller gjennom slutninger og abstraksjoner, ofte uavhengig af virkeligheden"*. For mannen var dette naturlig, men ikke for kvinnen. Hun var mer bundet til virkeligheten og til å leve i og for det som omga henne, *"for hende er intet for smaat"*.³⁶

Kirkhusmo forteller at det ble avholdt kurs for lærerinder parallelt med det mannlige Klæbuseminaret mens han gikk der.³⁷ Det måtte ha vært et privat seminar for fra Norsk Skoletidende (1887, nr. 19) kan man lese at lærerindeprøve av 2den grad ble avholdt i perioden 27. til 30. april i 1887, ved *"øvelseslærer Forfangs og seminarlærer Klykkens private lærerindeskole i Klæbo hvor 10 elever efter 6 maaneders kursus, underkastede sig examen med saadant udfald"*.³⁸ Samme høst annonsertes det at et nytt lærerindekurs *"agtes"* påbegynt den 14. oktober i Klæbo. Annonsen var underskrevet av O. Klykken og A. Forfang.

Det har vært vanskelig å finne gode opplysninger om og fra kvinneseminaret i Klæbu. Selv om man har få konkrete opplysninger så viser de kildene man rår over at det var et kvinneseminar på Ribsskogs tid i Klæbu. Ifølge Tov Solheim var det etablert et lærerindeseminar i Klæbu i 1881.³⁹ På den tid var man redd for felleskurser av begge kjønn, og følgelig kunne man ikke bruke felles lokaler. Lærerinnenenes lokaler lå ca. 3-4 km fra det mannlige seminaret. Trulig ble slike kurs avholdt i Klæbu fram til 1892. En rapport til departementet i 1887 viser at kurset ble holdt av Klykken og Forfang, med offentlig støtte i året 1886- 87.⁴⁰ Tov Solheim nevnte at styreren ved Klæbu seminar klaget over noe dårlig oppførsel hos en del av seminaristene. Dette mente han hadde sin årsak i kvinneseminaret som holdt til på Eidstu med ti lærerinneelever like ved det mannlige seminaret (ibid., s. 34).

Vi vet selvsagt ikke hvordan Ribsskog stilte seg til spørsmålet om kvinner ved seminarene og fellesundervisning. Det vi vet er at Ribsskog ønsket å gi alle de samme mulighetene, uansett kjønn. Han var selv innstilt på å gi kvinner større deltakelse i samfunnslivet. Noen år senere skulle han argumentere for fellesundervisning i Trondheim folkeskole, og i forbindelse med forhandlingene i Stortinget 11. juni 1913 ser vi at Ribsskog gikk inn for å gi alle menn og kvinner stemmerett. Det ble stemt over om alle over 21 år skulle få stemmerett. Resultatet ble stemmerett for alle over 25 år.⁴¹

2.7 Men det var noe med seminarene.

På mange måter kom seminaristene til å rukke ved og omforme embetsstandens skole. Rune Slagstad bruker begrepet *"Venstrestatens kunnskapsregime"* når han karakteriserer perioden fra 1884 til 1940, som medførte en maktforskyvning bort fra embetsmannstatens juridiske regime til et mer *"folkelig"* regime. Den nye tid fikk en ny basis i det pedagogiske.⁴²

Ribsskog har selv ikke skrevet noe fra sitt opphold ved Klæbu seminar. Vi vet ikke om han fikk noen fortrolig venn ved seminaret eller om han forsøkte å sverme sammen med noen. Kanskje målte han resultater med Kirkhusmo? Ingen av dem sa senere noe om de ble godt kjent. Heller ikke barnebarnet, Anders Kirkhusmo, har opplysninger om noe personlig forhold mellom de to, men hevder at deres veier møttes ved flere anledninger.⁴³

Mange kom til Klæbu fra enkle kår, med lav selvtillit. Imidlertid reiste mange fra seminaret etter bare to år og sto fram som bevisste og reflekterte ledere, både i det politiske og kulturelle livet. Seminaristene ble sentrale personer og de sto på mange måter i en særstilling i de miljøene de kom til å virke. De kunne føre ordet og pennen. Det var ferdigheter som mange så opp til og beundret. Om ikke annet ga det en viss makt og status. Det ble også raskt klart for seminaristene. Så kan man spørre: Hva gjorde kunnskapen med Ribsskog? Svaret må bli at oppholdet i Klæbu utløste også noe hos han. Han videreutviklet sitt intellekt, sin trygghet, selvtillit og selvstendighet som person med en sterk tro på egne vurderinger. Han ble i alle fall ingen "etterplaprer".

Det ser ut til at det ble brukt mye tid på sang, både til hygge ved seminaret og i Klæbu kirke. Sangen ble også høyaktet blant ungdommene i bygda. Sivertsen skriver at sangen ved seminaret var det sterkeste foreningsband mellom elevene, og fra s. 139 kan vi lese

I reglene for Klæbu-seminaristene het det blant annet: "I kjærlighet ytrer seg det kristelige liv. At et kjærlighets og fortrolighets forhold utvikler seg mellom lærer og disippel, er av høyeste viktighet og like velgjørende for begge. Forholdet mellom lærer og lærling bør anta karakteren av et faderlig ledende og et sønnelig lydende, slik at et sant og varig vennskapsforhold kan utvikle seg mellom elevene innbyrdes".⁴⁴

Torstein Høverstad skriver at ved Klæbuseminaret lærte bondestudentene i 1840 årene å arbeide, og de fikk verdifull og grundig kunnskap. De lærte å se rikdommen og "venleiken i natur og folkeliv, og de fikk økt respekt for læreryrket. Særleg livande var kameratkjensla i det gamle Klæbu seminar. Arbeidet, foredrag um kveldane, huslivet, festane, songen, samkjensla med bygdefolket og ei heilstøpt natur batt dei saman."⁴⁵ Tidene skiftet, men noe av denne arven møtte også Ole Konrad Ribsskog da han ankom med sin bagasje fra Flatanger.

Ribsskog oppdaget at det var noe i Francis Bacons (1561- 1626) utsagn om at "*kunnskap er makt*", og at kunnskap er grunnleggende for å kunne ta gode og kloke valg.

2.8 Eksamen ved seminaret i 1887

Det var ikke uvanlig at folk i Klæbu tok seg fri og deltok ved selve eksamineringen av seminaristene. Ofte var seminarets sal overfylt av folk som ønsket å se eksaminanden bli overhørt. For eksaminanden kunne det være en stor påkjenning å bli overhørt i nærvær av mange av bygdas folk. Man var vant med å stå framfor en forsamling, men vi skjønner alle at det var noe annet ved en eksaminasjon. Mye sto på spill, og de fleste hadde investert i lånte penger, så "*ikke godkjent*" var en katastrofe.

Ole Konrad Ribsskog klarte eksamen i 1887 med godt resultat. Han fikk bl.a. følgende oppgave til den skriftlige eksamen i stil den 15de juni " *Hvilke beveggrunne kan og bør drive en til at velge lærrgjærningen som sit livskald?*"⁴⁶

I tillegg til skriftlige prøver ble seminaristene også eksaminert muntlig. Ribsskog måtte vise sine evner bl.a. i hoderegning og i delanalyse av Ole Andreas Lindemans koralbok fra 1835. I tillegg var det praktisk prøve i øvelsesskolen i almueskolens fag.

Ole Konrad ble ikke klassens duks^V, men en god nr. to. Det var Anders Kirkhusmo (1885-1949) fra Ålen som oppnådde beste resultat.^{47 48} Ribsskog leste og studerte mye mens han oppholdt seg i Klæbu, men "*forleste seg ikke*". Klæbu seminar uttrykte hovedkarakter i tall og desimaler. For eksempel kunne karakteren i modersmål bli 1, 75. Ulik praksis ved de forskjellige seminarene vedrørende karakterfastsettelse ble debattert i årene før Ribsskog ankom seminaret. Mange ønsket at departementet skulle sørge for at det ble brukt et "*bestemt schema*" og gjennom det framtvinge en mer ens praksis. Det ville også gjøre det lettere for de som skulle ansette og veie de ulike kandidatene opp mot hverandre.⁴⁹

Det var ikke uvanlig at seminaristene på avskjedsdagen samlet seg på seminarområdet og framførte noen av de sangene de var blitt glade i, gjerne tre og firstemt, og som de hadde trent på i to år. Noen dager før St. Hans i 1887 tok Ribsskog og flere av de uteksaminerte seminaristene vandringsstaven fatt og bega seg i veg langs postruta til Trondheim. Det var forsommer og "*opptørka*" vei så de slapp dermed å "*vasse*" i bunnløs leire. Selve avskjeden

^V Duks ble brukt om klassens flinkeste elev.

foregikk derfor for mange i Trondheim. Vi kan ikke være sikre, men Ribsskog tok nok "*dampen*" og dro tilbake til Flatanger. Vi kjenner ikke hans planer akkurat da. Det skulle enda gå seks år før Ribsskog vendte tilbake til Trondheim som lærer og administrator.

Seminaret ventet at seminaristen skulle bli en "*folkeoppsedar*".⁵⁰ Oppdragelsens oppgave er å utvikle et menneskes natur, eller medfødte anlegg, og personlighet til størst mulig fullkommenhet. Det har ikke vært mulig å finne noe fra Klæbuperioden som tyder på at Ole Konrad Ribsskog åpenbarte noe som indikerte at han skulle bli en så betydelig person i det pedagogiske landskapet som han ble.

2.9 Ikke bare dårlige minner

Ribsskogbrødrene hadde nok ikke bare dårlige minner fra seminar/lærerskoletiden i Klæbu og på Levanger. Et eksempel på det kan være at de i ettertid viste at de satte pris på både rektor og lærere. Både Ole Konrad og Bernhof Ribsskog bidro både praktisk og økonomisk til å få malt et bilde av Falkenberg i forbindelse med hans avgang som rektor. Ole Konrad Ribsskog ga kr 20 i forbindelse med innsamlingen.⁵¹ Bildet henger fortsatt ved høgskolen i Nord-Trøndelag, avd. Levanger. Det var Mikael Hoel som i 1920 fikk kr 800 for malerjobben, og kr 46, 50 for rammen. Innsamlingen ble avsluttet desember 1920 med en sum av 1083. Det resterende beløp (236, 50) ble oversendt Falkeberg. Ole Konrad Ribsskog var for øvrig med i komiteen som tok initiativ til innsamlingen, sammen med bl.a. Ingvald Forfang, Bernhof Ribsskog, Anders Todal og Anders Kirkhusmo.

Som en kuriositet kan nevnes at det også ble samlet inn penger av tidligere elever for å skaffe tilveie en fane for Klæbuseminaret. Målet var å få det til i forbindelse med 50-årsfeiringen. Fane ble det, og den ble overlevert i forbindelse med 50-årsjubileet i 1889. Det var kirkesanger Præsthus som overrakte fanen til seminarlærer Hartmann. Falkenberg var på det tidspunktet syk og oppholdt seg i Karlsbad. Han sendte imidlertid telegrafisk hilsen i forbindelse med feiringen.⁵² Det kom bidrag fra bl.a. lærer Olsen, lensmann Solberg, og kirkesanger Røsok i Flatanger, samt skolebestyrer Bach og lærer Guldvik fra Namsos.⁵³ Hvor Ole Konrad Ribsskog befant seg akkurat i juni dette året er ikke godt å si, men han dro neppe til Klæbu. Det har ikke vært mulig å finne noen liste over deltakerne ut over de som hadde spesielle oppgaver denne dagen.^{VI} I forbindelse med 50-årsjubileet ble "*Darres legat*"

^{VI} Om jubileumsfesten kan man lese i Norsk Skoletidende (1889, nr. 35, s. 293-299).

opprettet for trengende elever.⁵⁴ Det var et legat Ribsskog kom til å støtte økonomisk noen år senere etter at han var ansatt i Trondheim.

Da man skulle feire 100-årsjubileet i 1939, kom det opp et sterkt ønske om at de som kom til stevnet ville delta i korsangen i kirken den 18. juni. Håpet var å synge *"koralane fleirtonig"* som de hadde gjort mens de var elever ved seminaret.⁵⁵

2.10 Utsiktene for seminaristen da Ribsskog ble dimmitert

De fleste seminaristene kom fra små kår og hadde lite å rutte med. De hadde ikke mye å se fram til etter endt utdanning heller. Lønna som lærer var mager. Etter skoleloven av 1860 skulle minst en av lærerne i hver kommune ha hus og jord, der han kunne fø to kyr, og ha egen hage. Ribsskog fikk ikke det når han kom til Flatanger. Det var som nevnt ikke noen slik ordning hverken på Lauvsnes eller i Dahle krets.

I skolepressen pågikk det en del diskusjoner om hvilke utsikter seminaristene hadde etter at de var dimmitert fra seminarene. Fra bl.a. Norsk Skoletidende kommer det fram at overproduksjon av lærerkrefter gjorde at mange måtte gå over i andre stillinger. Det var et ønske om at antall uteksaminerte tilsvarte tallet avgåtte lærere. Det var også et problem at seminaristutdannelsen utelukkende var beregnet på lærergjerningen, og ikke på det praktiske liv utenfor skolestua.⁵⁶ Kanskje det også ble situasjonen for Ribsskog. Det gikk noe tid fra han forlot Klæbu til han tiltrådte som lærer i Flatanger.

Dokk skrev at det var dårlige kår det offentlige bød lærerne på. *"Seminaristen sto i den første tida jamsides med den avdanka underoffiseren, invaliden som ikkje dugde til anna enn å pugga katekisma og ABC inn i hausen på ungeflokken, så dei kunne berga seg gjennom konfirmasjonen"*.⁵⁷ Mange måtte gå over i annet yrke, eller de måtte livberge seg med tilleggsgjobber. Torstein Høverstad har også klart beskrevet seminaristens vanskelig vilkår, både under og etter utdanning. Imidlertid indikerer han at Klæbuseminaristene ikke hadde det verst. Seminaristene fra Stord og Klæbu var av de som ble mest trofaste mot yrket.⁵⁸

Hendelesene i forbindelse med formannskapsloven av 1837, og parlamentarismens gjennombrudd i 1884 gjorde noe med det norske folk. Embetsmannsstatens makt og strategi ble redusert, og i stedet fikk man demokratiske bevegelser ikke minst gjennom partiet Venstre. Flere, bl.a. Slagstad, har hevdet at Venstrebevegelsen fikk sitt tyngdepunkt i

lærerstand og i det pedagogiske.⁵⁹ Lærerseminarene ble slik sett kulturelle arnesteder og formidler av nye ideer, men ikke for revolusjonære ideer. Rundt omkring på bygdene så man nå at det kulturelle sentrum forskjøv seg fra kirke til skolestue, der lærerne nå fikk en framskutt plass. Et betimelig spørsmål reiser seg da, om det var her hans politiske bevissthet våknet. Svaret må bli at det ikke er urimelig. I perioden etter 1884 ble vi her til lands dermed vitne til en maktforskyvning ikke minst i tenkemåte. Embetsstanden hadde sitt fokus i det juridiske mens læreren naturligvis hadde sitt i det pedagogiske.

2.11 Flytting til Levanger

Så skulle det gå noen år, og det ble i 1892 flytting av seminaret til Levanger. Fra Norsk Skoletidende kommer det fram at da det hadde vist seg "*ugjørlig i Klæbu at erholde en hensiktsmæssig øvelsesskole for seminaret*" ble det nødvendig å flytte seminaret til et annet sted.⁶⁰ Flere forslag kom opp som, Melhus, Strinden, Orkdalsøren, Stjørdalshalsen og Levanger. Skolestyret i Levanger hadde bl.a. tilbudt dens folkeskole som øvelsesskole for seminaret og hadde mot en årlig leie av kr 1000,- tilbudt en større gård som man antok ville være tilstrekkelig rom for seminaret, to lærerboliger og pedelbolig, samt "*Passende logier for elevene, saavel de mandlige som de kvinnelige, antages at kunne paaregnes til lave priser...*"⁶¹

Referanser

¹ Nordtrønderen (1885) Valgmandsvalgene for Nordre Trondhjems Amt, 3. november.

² Karlsen, G. (2005) styring av norsk lærerutdanning et historisk perspektiv. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, no. 6, s. 402- 416.

³ Forfang, A. (1902)*Klæbu seminar. Et lidet mindeskrift.*, s. 7 Trondheim: Aktietrykkeriet i Trondhjem.

⁴ *Norsk Skoletidende* (1885) Klæbo seminarum, nr. 18, s. 144.

⁵ Søraa, G. (1976) *Trøndelag*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

⁶ Bueng, H. (1997) *Fotografene Brevold*. Åfjord Kommune.

⁷ Hauge, Y. (1961) *Blindeskolen i Norge*. Utgitt av Norges Blindeforbund.

⁸ Sivertsen, B. (2001) *Klæbu seminar. Et intellektuelt arnested på bygda 1839- 1892*, s. 126-130. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

⁹ Solheim, T. (1989) *Levanger lærerskole. Klæbu seminar 150 år*. Levanger: Utgitt av Levanger lærerskole til 150 -årsjubileet.

-
- ¹⁰ Høverstad, T. (1933) *Darre og Klæbu mot reaksjonen i 1840-åra. I festskrift til Halvdan Koht på sekstiårsdagen 7de juli 1933*, s. 255- 256. Oslo: Forlagt av H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard).
- ¹¹ Sivertsen, B. (2001) *Klæbu seminar. Et intellektuelt arnested på bygda 1839- 1892*, s. 25. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- ¹² Dokk, T. (1951) Seminaristen, ein folkemann. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, s. 36- 50.
- ¹³ Kirkhusmo, A. (1945) *Minner fra et langt arbeidsliv*. Oslo: Fabritius.
- ¹⁴ Dokk, T. (1951) Seminaristen, ein folkemann. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, s. 36- 50.
- ¹⁵ Garborg, A. (1883/2001) *Bondestudentar*. Oslo: Aschehoug.
- ¹⁶ Sivertsen, B. (2001) *Klæbu seminar. Et intellektuelt arnested på bygda 1839- 1892*, s. 76. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- ¹⁷ Ribsskog, O. K. (1885) *Brev fra Ole Konrad Ribsskog til faren Johannes*. I eie hos Gudrun Ribsskog Lein i Flatanger.
- ¹⁸ Norsk skoletidende (1897) Til et legat for Trondhjems stifts seminar, nr. 9, s. 139.
- ¹⁹ Norsk Skoletidende (1897) Til legat for Trondhjems stifts seminar, nr. 40, s. 660.
- ²⁰ Norsk Skoletidende (1892) Lærerskiftet ved seminaret i Trondheim stift, nr. 42, s. 665.
- ²¹ Trondheim byarkiv, Trondheim kommunestyres forhandlinger aar 1917. Sak B 1- 178.
- ²² Sivertsen, B. (2001) *Klæbu seminar. Et intellektuelt arnested på bygda 1839- 1892*, s.94. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- ²³ Kvalbein, I. A. (2003) *Norskallmennlærerutdanning i historisk perspektiv*. I Karlsen, G., Kvalbein, I. A. (red) Norsk lærerutdanning. Søkelys på allmennlærerutdanningen i et reformperspektiv. Oslo: Universitetsforlaget.
- ²⁴ Kirkhusmo, A. (1945) *Minner fra et langt arbeidsliv*. Oslo: Fabritius.
- ²⁵ Tønnesen, L. (1995) *Norsk utdanningshistorie. En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- ²⁶ Solheim, T. (1989) *Levanger lærerskole. Klæbu seminar 150 år*. Levanger: Utgitt av Levanger lærerskole til 150 -årsjubileet.
- ²⁷ Norsk Skuleblad (1939) Klæbuseminaristar, nr. 21, s. 402.
- ²⁸ Norsk Skoletidende (1887) Undervisning i haandarbeide ved seminarene, nr. 7A, s. 55.
- ²⁹ Sivertsen, B. (2001) *Klæbu seminar. Et intellektuelt arnested på bygda 1839- 1892*, s. 81. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- ³⁰ Kirkhusmo, A. (1945) *Minner fra et langt arbeidsliv*. Oslo: Fabritius.
- ³¹ Statsarkivet i Trondheim. Klæbu seminar/Levanger lærerskole skoleåret 1901. Eske nr. 33. Brev fra distriktslege Hiorth av 27. mars 1901 til seminarbestyrer Falkenberg.
- ³² Norsk Skoletidende (1889) Klæbu seminar lukket paa grund af difteri, nr. 52, s. 476.

-
- ³³ Solheim, T. (1989) *Levanger lærerskole. Klæbu seminar 150 år*, s. 34. Levanger: Utgitt av Levanger lærerskole til 150 -årsjubileet.
- ³⁴ *Norsk Skoletidende* (1891) Forberedelsesskolen, nr. 7, s. 66.
- ³⁵ *Norsk Skoletidende* (1887) Om lærerinde- seminarer, nr. 2, s. 18.
- ³⁶ *Norsk skoletidende* (1880) Den kvindelige dannelse, nr. 3, s. 19.
- ³⁷ Kirkhusmo, A. (1945) *Minner fra et langt arbeidsliv*. Oslo: Fabritius.
- ³⁸ *Norsk Skoletidende* (1887) Lærerindeprøve af 2den grad, nr. 19, s. 166.
- ³⁹ Solheim, T. (1989) *Levanger lærerskole. Klæbu seminar 150 år*, s. 36. Levanger: Utgitt av Levanger lærerskole til 150 -årsjubileet.
- ⁴⁰ Solheim, T. (1989) *Levanger lærerskole. Klæbu seminar 150 år*. Levanger: Utgitt av Levanger lærerskole til 150 -årsjubileet.
- ⁴¹ *Stortinget om stemmerett for kvinner 17. mai 1814- 11. juni 1913*. Utsnitt av lovforslag, komiteinnstillinger og debatter. Oslo: A/S Fredr. Arnesen Bok og Acidenstrykkeri.
- ⁴² Slagstad, R. (1998) *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax Forlag.
- ⁴³ Kirkhusmo, A. (2010) Opplysninger i brev til John H. Stamnes.
- ⁴⁴ Sivertsen, B. (2001) *Klæbu seminar. Et intellektuelt arnested på bygda 1839- 1892*, s. 139. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- ⁴⁵ Høverstad, T. (1953) Ole Vig. *Ein norrøn uppsedar*, s. 26. Hamar: Forlag Norrøn Livskunst.
- ⁴⁶ *Norsk Skoletidende* (1887) Klæbu seminarium, nr. 25A, s. 215.
- ⁴⁷ *Skolebladet* (1917) Ny overlærer i Kristiania, nr. 46, s. 612.
- ⁴⁸ *Norsk Skoletidende* (1887) Dimisjonsexamen ved Klæbo seminarium, nr. 30,s. 258.
- ⁴⁹ *Norsk Skoletidende* (1880) Om attester og afgangsvidnesbyrd, nr. 40, . 313- 317.
- ⁵⁰ Dokk, T. (1951) Seminaristen, ein folkemann. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, s. 36- 50.
- ⁵¹ *Norsk Skoletidende* (1920) Til rektor Falkenbergs elever fra Klæbu og Levanger lærerskole, nr. 22, s. 338.
- ⁵² *Norsk skoletidende* (1889) Klæbu seminarium, nr. 34, s. 290.
- ⁵³ *Norsk Skoletidende* (1889) Klæbu seminarium, s. 242.
- ⁵⁴ Jørgensen, J., Ording, Fr. (1914) *Norges lærerskoler i hundre år*. Kristiania: I kommisjon hos J. M. Stenersens Forlag.
- ⁵⁵ *Norsk Skoletidende* (1939) Klæbuseminaristar, nr. 21, s. 402- 403.)
- ⁵⁶ *Norsk Skoletidende* (1889) Ogsaa om seminaristenes udsigter, nr. 17, s. 147.
- ⁵⁷ Dokk, T. (1951) Seminaristen, ein folkemann. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, s. 36- 50.

⁵⁸ Høverstad, T. (1932) Seminaristen- ein sociologisk analyse. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, s. 1- 10.

⁵⁹ Slagstad, R. (1998) *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax Forlag.

⁶⁰ *Norsk Skoletidende* (1892) Klæbu seminariums flytning til Levanger, nr. 8, s. 124-125.

⁶¹ Samme sted, s. 125.

3 Ole Konrad Ribsskog som lærer i Flatanger, Spydeberg og Christiania.

3.1 Lauvsnes skole

Ole Konrad Ribsskog ventet et par år før han tok til som lærer. Vi har ingen kunnskap om hva han foretok seg mellom Klæbuperioden og oppstarten som lærer i skolestua. Det kan være at han ville forsøke noe annet en periode. Kanskje forsøkte han å skaffe seg andre erfaringer enn pedagogiske. Slektningene har ikke kunnet gi noe svar på dette spørsmålet. Det har heller ikke vært mulig å få bekreftet om han gjennomførte militærtjeneste. Men i 1890 ble det ledig lærerpost i Flatanger. Ribsskog søkte og fikk posten med tjenestested ved Lauvsnes og Dahle krets.

Mens han var lærer i Flatanger bodde han privat på Lauvsnes og på Dahle, eller fjellbygden på folkemunn. Ribsskog startet sin lærerkarriere i en tid da læreryrket fortsatt var lite påaktet og attraktivt. Det var ikke lærerbolig i skolehuset, noe som var vanlig mange steder. Da han tok til i Flatanger var det heller ikke uvanlig at læreren ble tilbudt *"jordvei"*, som betydde at læreren som lønnskompensasjon fikk en jord eller åkerlapp av kommunen for å drive jord eller hagebruk. Dette var en slik ordning på Vik, men ikke på Lauvsnes så vidt vi vet. Den 14. september 1866 behandlet herredsstyret en søknad fra skolekommisjonen til kongen om at plassen Hasselberg av Vik prestegård måtte bli *"avgjevi" til skolejord*, og herredsstyret sluttet seg til søknaden.¹ Ordningen med jordvei var en omstridt sak rundt 1900 (jfr. Norsk Skoletidende, 1898, s. 141-142). Flere lærere ga til kjenne misnøye med ordningen som bare opplevdes som et merarbeid. Man mente at ordningen var en billig måte for kommunene å skaffe lærerne lønn på. Læreren måtte bruke mye fritid til forberedelser og oppdatering av kunnskap. Jordlappen som ble tildelt, var vanligvis så liten at det ikke var mulig å holde hest, eller kjøpe inn redskaper. De fleste måtte derfor på *"bygda"* for å låne utstyret de trengte. Mange lærere var i en vanskelig situasjon, da kort skoleår ofte måtte kompenseres med biinntekter av ulikt slag. Det var mange som heller ønsket avlønning i rene penger. Så skulle det gå noen tiår før Norsk Skuleblad meldte om at ifølge nytt riksregulativ skulle lønna være kontant lønn, og lærerne skulle svare for *"leige for hus og jord der det høyrer med til posten"*. Etter det gamle regulativet var mange av lærerne tilsatt med fritt hus og jord. Ifølge samme artikkel ser man at det oppsto en del problemer med overgangsordningene.²

På slutten av århundret ble forholdene som lærere og elever ble tilbudt diskutert, både i presse og skoleblad.³ I Norsk Skoletidende skrives det om hvor dårlig det sto til med skolebygningene på landet. Skolehusene var uhensiktsmessig innredet. På mange steder var skolebygningene bygget så *”knapt og saa uforstandig, at baade skolen og lærerne er i høi grad brøstholdne”*.⁴ Det ble hevdet at de gamle skolehusene var bygget fullstendig uten plan omtrent som våre gamle fjøsbygninger. Besøkte man svenske landsskoler, ville man finne langt gunstigere forhold. Der stilte skolestyrelsen høyere krav. Aftenposten tok også opp problematikken i 1897.⁵

Det skjedde store endringer på skolefronten like før og like etter at Ribsskog ble født. Lov om allmueskole på landet av 1860 brakte med seg mange endringer. Skolebygninger ble bygd i stort antall, og det var hverken klokkeren, eller ungdom som ønsket fritak fra militærtjenesten, som lenger skulle undervise barna. Skolen var nå i ferd med å gå over fra å være en kristendomsskole til å bli en allmenndannende skole. Folkeskolelovene av 26. juni 1889 kan betraktes som en revolusjon i norsk skolestell. Det medførte et navneskifte fra allmueskole til folkeskole som markerte en politisk og pedagogisk endring i synet på skolen. Det skulle være en skole for hele folket, og skolegangen skulle være gratis med de samme mulighetene for alle. Det var da først at det kirkelige styret av grunnskolen, med biskop ble borte. De lokale myndighetene fikk styringsretten og foreldre fikk større medbestemmelse gjennom tilsynsutvalg i skolekretsene. Embetsmannstiden var nå i ferd med å renne ut og læreren avløste presten som viktig person. Vi fikk enhetsskolen, nye læreemner som historie, landkunne, naturfag, tegning, handarbeid, sløyd og grammatikk. Skolene ble viktige kulturarenaer og de representerte viktige element i den nye nasjonsbyggingen, der det skaptes en nasjonal identitet gjennom et felles skriftspråk, historie og nasjonale holdninger. Telhaug og Mediås har gitt et godt bidrag til analysen og beskrivelsen av denne prosessen i boken *”Grunnskolen som nasjonsbygger”*.⁶ De skriver om nasjonalisme som kjærligheten til egen nasjon, og den knytter seg til forestillinger om at ethvert folk har sine eiendommelige erfaringer, atferds- og forestillingsmønstre som nedfeller seg blant annet i nasjonens litteratur. Fra 1890 -årene ble skolen i økende grad brukt som et instrument i nasjonsbyggingen. Venstre viste vei mot en egen nasjonal kultur og styrken som lå i det. Partiet ville bort i fra en skole for eliten. Lovene om folkeskolen på landet og i kjøpstedene var et viktig bidrag for å styrke demokratiet. Skoletiden ble forlenget, kretser ble slått sammen, flere og nye skolehus ble bygd. Ribsskog fikk således selv gå i allmueskolen i 1870- årene, for så å vende tilbake til samme bygda under 1889- loven. Han fikk da oppleve forskjellen på den gamle og nye

skolen. Et nødvendig følge av dette ble at man fikk en bedring av lærerutdanningen, først som treårig og til slutt fireårig. Videre fikk man i samme periode Nordahl Rolfsens lesebok som kom til å forme flere generasjoner. Målet med verket var bl.a. å utvikle lesedyktighet, videreutvikle leselest, og ikke minst gi kunnskap til barn og ungdom. Ribsskog var begeistret for Rolfsens lesebok og ønsket den sterkt inn i folkeskolen i Trondheim etter at han begynte der. Ribsskog fikk dermed være med på å tilrettelegge skolevesenet i Flatanger etter den nye skoleloven av 1889.

Ifølge Hylland var Ingebrigt Jakobsen (1819- 1896) siste omgangsskolelærer på Lauvsnes og Dahle. Foreldrene kom fra Fosnes og bosatte seg i Rødalen. Jakobsen begynte som lærer i bygda i 1844 til tross for mangelfull utdanning. Han utførte også mange andre kommunale oppgaver på en god og ansvarsfull måte, ikke minst i forbindelse med at Flatanger skulle reise nye kirkebygg.⁷ Kirkens lokalisering i nordsognet resulterte i en god del diskusjoner og uenighet. Hylland skriver at Ingebrigt Jakobsen skrev et brev til statsråd Riddervold og bad om at Løvøy eller Lauvsnes ble det nye kirkestedet. Det var en periode aktuelt med Sitter som den nye kirkestaden etter Halmøy. Det var stort trykk fra både Utvorda og Sitter om å få lagt den nye kirken til Sitter. Jakobsen var aktiv i kirkesaken, og han la allerede i 1867 fram en plan for den nye kirken. Valg av prestegård var også oppe til diskusjon. I september 1873 ble gården Vik kjøpt til prestegård.⁸ Jakobsen sluttet som lærer i 1890 over 70 år gammel. Han døde i 1896 og ligger begravet på Løvøy kirkegård.

Ifølge Ekker ble Jakobsen betraktet som en dugelig lærer, med utmerket flid.⁹ Hylland skrev at i 1876 bygde Ingebrigt Jakobsen privat skolehus på Lauvsnes. Det representerte slutten på omgangsskoleordningen i Flatanger. Han hadde da vært omgangsskolelærer i ca. 30 år. Jakobsen ble boende i Flatanger etter endt tjeneste, og Ribsskog fikk sikkert møte han. Det er også rimelig at både Ole Konrad og Bernhof Ribsskog fikk losjere hos Jakobsen som bygde hus og drev gårdsbruk like ved der skolen den gang sto. Ut i fra Hyllands beskrivelse s. 351 var Jakobsen eier av eiendommen Vangen, eller deler av Vangen. Det må ha vært samme gård som Asmund Ribsskog kjøpte i 1953.¹⁰ Astrid Madsen og Magne Steffensen som gikk ved skolen noen år senere, husker den som en svært kald skole, og elevene satt fult påkledd i timene om vinteren. Det ble ikke bedre da de flyttet inn i nyskolen. Den var også fryktelig kald, og ble bygd på en "*vindfull*" plass.^{11 12} Namdalens Socialdemokrat skrev 9. april 1920 at Flatanger herredsstyre, i møte 22. mars, oppnevnte P. Amundsen, Per Skauen og Torger

Løfsnæs til å forberede saken vedr. oppførelse av skolehus med lærerbolig på Lauvsnes.¹³ Skolen sto ferdig og ble tatt bruk i 1924.

Ingebrigt Jacobsen som var læreren før Ole Konrad, hadde ifølge ligningen i 1889 en formue på kr 9 800 og en årlig inntekt på kr 1000,-. Det måtte bety at han også hadde en del inntekt fra gården. Han var ifølge Landre s. 550 oppført som bonde.¹⁴ Lønnen lå klart over gjennomsnittet. Bruksbestyrer Hagbart Fyn hadde samme år kr 600 i årsinntekt. Gårdbruker Johannes Olsen Ribsskog hadde en inntekt på kr 425. Lærer Rafael Røsok som også var lærer og gårdbruker, hadde en inntekt på kr 1150, mens sogneprest Frithjof Hansen var lignet til kr 2125.

Mens Ole Konrad Ribsskog var lærer på Lauvsnes, fikk han sin bror Bernhof Ribsskog som elev i første klasse, for skoleåret 1891-92. Han hørte egentlig til Hilstad krets, men fikk gå første klasse på Lauvsnes skole. Det var en praktisk ordning, da kunne han både gå over Stamnesfjellet og bo sammen med sin bror. Senere skulle de to komme til å stå hverandre nær, og de holdt i alle år god kontakt både personlig og faglig.

3.2 Dahle skole (Fjellbygden skole)

Ingebrigt Jakobsen var også omgangsskolelærer på Dahle, som den gang besto av Skielle og Field-gårdene. Ekker skrev at det i herredsstyret den 21. april 1865 ble bestemt at det skulle være egen skole i seks uker i februar og mars for Skjelle, Fjell og Beingården, og at det skulle videre være omgangsskole. Oppsitterne fikk 1 spd for uken for kosthold til læreren, men lokale skulle holdes gratis. Læreren skulle oppsitterne hente på Lauvsnes og skysses tilbake uten betaling.¹⁵ I samme møte ble det bestemt at Løvøya og Eian skulle gå over til Lauvsnes krins.

Så gikk det noen år og i 1876 fikk Dahle eget skolehus.¹⁶ Første faste læreren var Lars Angel Fredriksen, som imidlertid fikk kort tid ved skolen. Han døde etter et vådeskudd i 1877.¹⁷ På 1890-tallet ble skolen koblet sammen med Lauvsnes, og man fikk dermed samme lærer. Den første som begynte med denne ordningen var Ole Konrad Ribsskog. Ordningen varte til 1913. Dersom man legger Johs Ekkers opplysninger til grunn, var ukelønna for lærer i storskolen kr 12.- og i småskolen kr 8,-.¹⁸ Etter at skolen ble nedlagt, ble skolehuset solgt til Dahlegrenda

for en symbolsk sum. Ifølge bestemmelse av juni 1892, hadde lærere som måtte flytte fra skole til skole rett på ”*fri skyds eller skydsgodtgjørelse*” dersom avstanden var minst 3 km.¹⁹

3.3 Kirkesanger og klokker

I tillegg til stillingen som lærer på Lauvsnes og Dahle hørte også oppgaver som klokker og kirkesanger ved Løvøy kirke, som ble tatt i bruk i 1878. Det var ikke uvanlig at kirkesangerstillingen var tillagt de beste lærerposter i bygda. I 1739 kom forordningen om allmueskoler på landet. Denne forordningen blir betraktet som Norges første skolelov. Den krevde at alle barn i en viss alder skulle la seg undervise. Her fikk klokkeren en viktig oppgave. Tittelen klokker er vanskelig å datere, men mye tyder på at den ble brukt allerede i middelealderen. Klokkeren har hatt mange oppgaver opp gjennom historien. Han skulle både ringe med kirkeklokkene for å kalle til bønn, ha tilsyn med kirken og undervise barn i katekismen. Klokkeren hadde også oppgaver med belysning, salmer, renhold og annet tilsyn. Før i tiden var det heller ikke uvanlig at klokkeren forrettet ved gravferder og lignende, siden det ofte var langt til dit presten bodde. Han foretok jordfestelse ved første anledning som bød seg etter gravferden. I kirkeordinansen fra 1607 het det seg at prest og klokker skulle samle barn og ungdom ”*en sinde om Ugen*”. Og da skulle klokkeren ”*Underviise Bønderfolch udi Chatecisme*”.²⁰ Klokkeren ble også kalt degn og kirkesanger tidligere. Dermed ble det degnen som kom til å spille den største rolle i skolestellet. Disse fikk hjelpe til noe i kirken, som prestens medhjelper og som kirkeringer, derav navnet klokker. Etter reformasjonen ble det degnen som styrte kirkesangen, derav navnet kirkesanger.²¹ Skoleloven av 1827 og senere skolelover av 1860 og 1889 forutsatte at kirkesangerstillingene skulle være knyttet til en fast lærerstilling. Med innføring av kirkeorgler i landskirkene ble kirkesangeren avløst av organist og kantorstillingen. Før denne tida var kirkesangeren langt på vei ansvarlig for menighetssangen, og ble følgelig valgt etter stemmekvalitet og tonefølelse. Historien viser imidlertid at det kunne være vanskelig å skille mellom funksjon til klokker og kirkesanger. Det en kan merke seg skriver Mediås er at klokkeren kunne tillegges undervisning i skolen, mens en kirkesanger var en lærer som ble tilsatt i et tillegg som kirkesanger.²²

I forbindelse med allmueskoleloven av 1827 skulle klokkerne, etter hvert som de gikk av erstattes med en kirkesanger, som også skulle være skoleholder. Stillingene var lavt lønnet og hadde lav status, så det oppsto problemer med å fylle disse stillingene. For å øke rekrutteringen ble det bestemt at lærerne skulle fritas for enkelte skatter og avgifter.²³

Klokkergjerningen endret seg med årene. Da Ribsskog tok til i Flatanger, skulle klokkeren ivareta praktiske oppgaver knyttet til forberedelse, gjennomføring og oppfølging av gudstjenesten. Det hendte at Ribsskog måtte ta med de få elevene fra skolen for å dra til kirken dersom det var oppgaver å utføre i skoletiden. De kunne ikke sitte igjen alene. Da var det å ta årene fatt. Kirkesangerens oppgaver var å forette ved alle gudstjenstlige sammenkomster i kirken, samt ved alle kirkelige handlinger, også på hverdager.

God attest fra presten tyder på at samarbeidet mellom han og Ole Konrad Ribsskog gikk greit. Slik var det ikke alle steder. Det var ikke uvanlig at prestens posisjon var knyttet til at han var født inn i en embetsstand, mens den underordna læreren og kirkesangeren hadde fått sin posisjon i bygda gjennom sine personlige egenskaper. Mange gikk dermed inn i en annen rolle enn for eksempel presten. Lærerne var ofte stedlig forankret. De ble gjerne på samme sted i store deler av sin lærergjerning, ofte med en egen jordlapp. Ikke sjelden fikk de fremskutte posisjoner i styre og stell. Historien viser at lærerne ofte identifiserte seg med det bygdesamfunn de kom fra, og ofte vendte hjem til.

Vi kjenner ikke til hva Ribsskog fikk for jobben som klokke og kirkesanger, men Flatanger skolestyre, ved formann Thv. Indbryn, annonserte i desember 1918 at kirkesangerstillingen i Løvvøy kirke ble avlønnet med kr 110,- pr år.²⁴ På samme tid ble den lønnet med kr 637 i Namsos.

Det har ikke vært mulig å finne noen instruks for klokkeren og kirkesangeren i Flatanger mens Ribsskog fungerte. Dersom skolestyrene ved ansettelse skulle ta hensyn til både lærer og kirkesangerstillingen, ble det de med best sangstemme som fikk jobben. Man kjenner heller ikke til om det var Ribsskog selv som ønsket kirkesangerstillingen i tillegg til lærerjobben. Fra bl.a. Norsk Skoletidende rundt 1900 kan en se klager på at kirkesangeren var prisgitt prestens krav, og at stillingen også kunne omfatte oppgaver utenfor kirken. Skoleloven av 1827 la skolen tett opp under kirken. Det kunne være å bistå presten omkring på bygda i forbindelse med ulike oppdrag dersom han forlangte det. En slik uforutsigbar situasjon måtte skape problemer for arbeidet i skolen. I et innlegg i Norsk Skoletidende i 1900 kommer det fram at man som kirkesanger er fullstendig ”*voldgivet prestens fordringer*”, og det representerte en byrde å bistå presten på alle hans oppdrag omkring i bygden. Man mente det fikk greie seg med å bistå i kirken.²⁵ Torstein Høverstad (1880- 1959) skrev i Norsk Skulesoge s. 342 om at læreren før 1827: ”*sto under tsarveldet til presten og låg som tidast i*

*gerillakamp med bonden- berre med stutte fredstider naar presten og bonden stod paa eitt, eller den eine parten hadde maatte gjeva seg. Men var det bonden som drog lengste straaet, svalt som tidast læraren".*²⁶ Vi kjenner ikke Ribsskogs syn på klokker og kirkesangerjobben, men vi vet fra hans opphold i Flatanger at han likte å synge, og han hadde god sangstemme. Rektor ved Klæbu seminar Christian Falkenberg skrev den 13. juli 1887, i attesten til Ole Konrad Ribsskog at han har en meget god sangstemme og et meget godt øre for musikk. Videre skrev Falkenberg at han ikke hadde deltatt i orgelspill. Ribsskogs barnebarn, Margit Bleken Slaatto på sin side, hevder at det ikke var kjent i familien at Ribsskog hadde sangstemme. De hørte han aldri synge, så det mente hun måtte være en godt bevart familiehemmelighet.²⁷

Det var ikke orgel i Løvøykirka på Ribsskogs tid, men i 1898 sa ungdomslaget "*Nybrott*" på Lauvsnes seg villig til å samle inn midler til orgel på Løvøya. I 1905 ble kr 363, 25 overbrakt til kommunen som oppstartkapital til innkjøp av orgel. Imidlertid skulle det gå enda noen år før man hadde et permanent orgel i kirka.

Den 13. april 1915 forelå en innstilling fra kirkekomiteen om opphevelse av klokker og kirkesangerstillingene til debatt i Odelstinget. Det kom der fram at ordningen var moden for endring. Representanten Fløistad foreslo at de enkelte kommunene fikk stå fritt om de hadde bruk for en slik stilling. De som hadde orgel og sangkor, kunne dermed sløyfe ordningen helt. Fløistads forslag ble enstemmig bifalt, og forslaget ble oversendt regjeringen. Ole Konrad Ribsskog var på det tidspunktet medlem av Odelstinget.²⁸ Det har ikke vært mulig å finne Ribsskogs mening og opplevelse av kirkesangerordningen. Han skulle imidlertid i 1915 komme med et oppsiktsvekkende utsagn om statskirkeordningen. I forbindelse med diskusjon rundt bededagen i Odelstinget hevdet han at statskirkeordningen var et forbigående fenomen som snart ville bli opphevet.²⁹ I en debatt på Stortinget i juni s.å. ga han til kjenne at han ønsket en bekjennelsesfri skole, og at det burde være foreldrenes oppgave og ansvar å ta seg av religionsundervisningen.

En innsender skrev i Norsk Skoletidende i 1924 at det i lang tid har vært på tale å oppheve kirkesangerpostene. Stillingen var en gammel kirkelig institusjon som det nå var på tide å kvitte seg med. Disse postene var blitt overflødige ved innføring av det nye kirkerituale. Kirkesangeren hadde fram til da lest både inn -og utgangsbønnen. Norsk Skoletidende skrev at han var blitt helt overflødig, "*han har ikke et ord å si under hele gudstjenesten*". Orgelet

hadde nå funnet sin plass i kirken, og dermed behøvdes ikke kirkesangeren lenger. Tidsskriftet mente for øvrig at presten selv kunne være forsanger.³⁰

3.4 Ole Konrad Ribsskog var godt ansett i bygda

Læreren fikk utover i 1800- tallet en mer markant posisjon, etter som lærerutdanningen ble institusjonalisert. Lærerne som gruppe bevisstgjorde seg bl.a. gjennom lærerforeningene som ble startet. Norges Lærerforening ble startet i Trondheim i 1892, og samarbeid i organisasjonene bidro til å gjøre læreren mer selvbevisst og selvstendig.

Ole Konrad Ribsskog var godt likt og hadde tillit i bygda. Stadig var det noen som ville spørre han om noe. Han gav av sin arbeidskraft på fritiden om kveldene, til bønder og arbeidsfolk med ulike gjøremål. Ofte skulle det skrives en søknad, et brev eller en klage. Han kunne føre ordet og pennen og i tillegg var han en opplyst mann som kjente lover, vedtekter og regler bedre enn de fleste i bygda. Ribsskog ble tidlig betraktet som uhøytidelig, energisk, lun og vennlig, med mye godt humør. Han viste tydelig glede ved skolearbeidet og han så betydningen av skolen som en viktig del av lokalsamfunnet. Det var en gryende erkjennelse av at oppvekst og omgivelser skapte identitet. Tidlig viste han tegn til å bli en forkjemper for folkeskolen og folkeopplysning. Som utdannet lærer i bygda fikk han bl.a. mange oppdrag som foredragsholder. Imidlertid skal man også være klar over at læreren hadde makt gjennom karakterboka og avgangsvitnemålet. Det kunne ha svære konsekvenser å utfordre denne erkjennelse. Andre syntes kanskje ikke læreren var noe til mannfolk. Han som aldri tok et tak, men syslet bare med teoretiske spørsmål. Ekte mannfolk startet heller ikke dagen kl ni for så å gå hjem kl. to. Slikt skapte distanse og gjorde at læreren aldri ble en "likeverdig" i bygda.

3.5 Veivalg i Flatanger folkeskole

Diskusjoner om veivalg og hvilken litteratur som skulle legges til grunn i folkeskolen har alltid fulgt skolen, også i Flatanger. Fra 1867 var soknepresten Ellefsen den selvskrevene lederen av skolestellet i prestegjeldet. Han hadde tidligere vært annenlærer ved Tromsø seminar og var en interessert og flink skolemann. Han hadde sitt første møte med skolekommisjonen 4. november 1867. I dette møtet ble det bestemt å kjøpe inn 100 eks av "Læsebok for folkeskolen og folkehjemmet" av stiftsprost P. A. Jensen og det synliggjøres at boken vakte stor strid. "*Folk ville ikkje ha a. Dei meinte det i skolen skulle lesast bøker berre med religiøst innhald... Det verdslege stoffet vekte stor motburd.*".³¹ Ekker skriver imidlertid videre at med boka var et "*Eit nytt friskt livspust var komi inn i skolen*" Få år etter kan man fra

Norsk Skoletidende lese at skolestyret i Flatanger hadde antatt Vogts bibelhistorie, S. Pettersens norgeshistorie, Horns geografi, Berg & Lindens naturkunnskap, Rolfsens lesebok, Presthus sproglære og Nicolaisens regnebok for byskolen, til bruk i folkeskolen. Det skrives videre at kommunen *"nu strever efter evne med at faa ordnet vore skoler efter den nye lov, og er ogsaa kommet et godt stykke paa vei, har bygget et par nye skolehuse, indrettet sløidværelser, anskaffet skolematerialer osv."* Man så også at skolebudsjettet p.g.a. dette hadde vokst betraktelig. Imidlertid var det et håp om at de pengene man brukte var vel anvendte.³²

I 1893 bestemte skolestyret i Flatanger å innføre Klavenesses^{VII} forklaring i skolen, samt Nordal Rolfsens lesebok og Tollefsens kirkehistorie og Berg og Lindens naturkunnskap. Valget av Klavenes forklaring ble ikke bifalt av biskop Skaar^{VIII}. Resultatet ble at et nytt skolestyremøte vedtok å innføre Meyers forklaring, da den fikk flest stemmer etter Klaveness.³³

Samme år meldes det om at lærerposten på Løfsnes og i Fjeldbygden, samt kirkesangerposten ved Løvø kirke var tiltrådt av Andreas L. Slaatelid. Han hadde dimittert fra Klæbu seminar i 1890 og hadde lærerpraksis både fra Værnes og Ørlandet. Det var imidlertid Lars J. Rørvik fra Ørsten som ble ansatt, men han tok ikke posten.³⁴ Slåttelid var også klokke og kirkesanger mens han var i Flatanger. Han var lærer ved Lauvsnes skole fra 1892 til 1895, da ble Samuel Lindseth tilsatt.³⁵

Lærer og kirkesangerposten ved Vik kirke på den tiden var Zef. Olsen, som også var skolestyrets formann. Ved Hårnes og Oplands kretser ble seminarist Konrad Halmøy ansatt. Han ble dimittert fra Levanger seminar i 1893 og var dermed en av de som ble med over fra Klæbu til Levanger i 1892. Han ble der bare ett år, så dro han nordover til Hamarøy hvor han i tillegg til lærerjobben også dyrket opp en middels stor gård. Halmøy sluttet som lærer i 1923.

3.6 Nye utfordringer sto for tur

^{VII} Thorvald Klaveness (1844- 1915) ble regnet som en liberal teolog. Dette preget også hans "Forklaring over Luthers lille katekisme" fra 1892.

^{VIII} Johannes Skaar (1828- 1904) var bl.a. biskop i Nidaros fra 1892 til han døde. Han var en kjent salmeforsker, salmedikter og oversetter. Han var fryktet under sine visitaser og krevde at barna kunne sin Pontoppidan. Skaar ble ridder av St. Olavs orden og kommandør av samme orden (Adresseavisen 22. Nov, 2005). Han utga i 1874 et forslag til begravelleslurgi (Flatø, L. (1982) *Den store liturgirevisjonen i vår kirke 1886- 1926*. Oslo: Land og kirke. Gyldendal Norsk Forlag).

Etter noen år i Flatanger ønsket Ribsskog nye utfordringer. Kanskje lå det i luften et krav om at eldstesønnen skulle overta i Ribsskogen. Foreldrene var unge og det var fortsatt små barn hjemme i Ribsskogen, så det var sikkert ingen aktuell problematikk. Det å komme seg sørover ville også øke mulighetene for å ta videreutdanning. Ole Konrad ville noe mer. Han ville ta styring over livet og bli inspirert av en annen virkelighet. Kanskje ble det for trangt for han i Flatanger.

Ribsskog reiste fra Flatanger medio august 1892. Man beklaget i den forbindelse meget sterkt at Flatanger hadde mistet en av sine dyktigste og mest energiske lærere. I attesten fra sogneprest Ingvald Eide, skrives det at han var blitt imponert over hans evner som lærer. Han hadde også hatt muligheten til å overvære noen av hans timer. Ribsskog ble sett på som en sjelden lovende lærer. *"Han er i høi grad interessert og driftig, underviser anskuelig og tankevekkende og forstår at holde disiplin uten at behøve at ty til hårdere midler."* Videre skriver sognepresten *"Som kirkesanger har han ledet menighetssangen med kraft og sikkerhet og forøvrig utført sine forretninger med omhu og nøiaktighet. Hans forhold har i enhver henseende været rosværdig"* Utmerket duelig lærer er også attesten fra Spydeberg som ble hans neste stopp.³⁶

Ole Konrad Ribsskog ble ansatt ved Mørk skole i Spydeberg, fem mil sørøst for Oslo. Spydeberg er en lang og smal bygd langs Glommas vestre bredd. Mørk skolekrets leide i begynnelsen skolehus, men i 1865 sto en ny skole ferdig. Fra 1889 skulle Mørk ha egen lærer og fastskole. Første lærer var Hans Hannisdal, og så kom Ole Konrad Ribsskog. Det hørte med skolejord til Mørkskolen, så Ribsskog måtte nok stille dyra og gjøre fjøs før han bega seg til skolestua. Lønnen var kr 17 pr. uke med 36 timers arbeidsuke. I området var regelen gratis vedhogst hos en av nabogårdene. Det var også vanlig i distriktet at læreren sto for renholdet i skolen. Skolen var fram til 1900 2-delt, og fra 1889 ble det innført sløyd, håndarbeid, tegning og gymnastikk. Det ble også gitt våpenopplæring for gutter over 12 år. Skytterlaget holdt rifle og ammunisjon. Mens Ribsskog arbeidet ved Mørk skole, deltok han på et sløydkurs i Trondheim. Sløydkurs deltok han også i etter at han ble ansatt ved Kalvskinnet skole. Ribsskog ble ikke lenge i Spydeberg og det er usikkert hvorfor han så raskt søkte seg til Drøbak. I februar 1893 ba han Spydeberg skolestyre om å få en attest for den tiden han hadde vært ved Mørk skole. Skolestyret ved formann Glende skrev at Ribsskog på den korte tiden hadde vunnet stor aktelse og tillit og som en *"udmerket duelig lærer"*. Det er mulig han forlot Spydeberg rundt 1. januar 1893. Fram mot sommeren 1893 arbeidet han som vikarlærer ved

Grønnland folkeskole i Kristiania. Overlærer Laurantzson ved Grønnland folkeskole skrev 1. juni 1893 i sin attest til Ribsskog at han underviste greit, med god disiplin. Han anså Ribsskog til å være sjeldent skikket til å virke i folkeskolen. Ribsskog fikk dermed et halvt års erfaring fra en byskole. Samtidig som Ribsskog sendte søknad til Drøbak, sendte han også søknad til Trondheim. Adressen på det tidspunktet var Eriks gate 1 i Kristiania. Resultatet ble at han først blir ansatt i Drøbak, men kort tid etter fikk han beskjed fra Trondheim om at han hadde fått jobb som lærer ved byens folkeskoler.³⁷ Etter noe betenkningstid sensommeren 1893 bestemte han seg for Trondheim og ga så beskjed til Drøbak om avgjørelsen. Det ble dermed M. Orning fra Mjøndalen som rykket opp og tok til i Ribsskogs sted.

Før Ribsskog reiste nordover fikk han anledning til å høre og la seg inspirere av gamle skolebestyrer Qvam. Han holdt et foredrag i Christiania i begynnelsen av 1890-årene der han talte om enhetsskolen og middelskolen. Han talte også om innføring av et fremmed språk i folkeskolen. Vi kan selvfølgelig ikke være sikre, men dette møtet ser det ut til at Ribsskog ikke glemte. Dette var ideer som Ribsskog i hele sin karriere kom til å arbeide og kjempe for. Spesielt ble enhetsskolearbeidet sentralt for han, men han ble også opptatt av middelskole, språkundervisning i folkeskolen og ikke å forglemme målsaken.

Referanser

¹ Ekker, J. (usikkert år, men etter 1945) *Soga om skolestellet i Otterøy herad*.

² *Norsk Skuleblad* (1949) Hus og jord, nr. 30, s. 579.

³ *Norsk Skoletidende* (1893) Angaaende kosthold in natura, nr. 49, s. 776.

⁴ *Norsk Skoletidende* (1888) Skolebygninger paa landet, nr 35A, s. 305.

⁵ *Aftenposten* (1897) nr. 920 og nr. 925.

⁶ Telhaug, A., Mediås, O. (2003) *Grunnskolen som nasjonsbygger. Fra statspietisme til nyliberalisme*. Oslo: abstract forlag.

⁷ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*, s. 235-36. Utgitt av Flatanger kommune.

⁸ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*, s. 235-36. Utgitt av Flatanger kommune, s. 226

⁹ Ekker, J. (usikkert år, men etter 1945) *Soga om skolestellet i Otterøy herad*.

¹⁰ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*, s. 351. Utgitt av Flatanger kommune.

¹¹ Stamnes, J. (2001) *Intervju med Astrid Madsen vedr. hennes skolegang på Lauvsnes*.

¹² Stamnes, J. (2005, 2008) *Intervju med Magne Steffensen*.

-
- ¹³ *Namdalens Socialdemokrat* (1920) Flatanger herredsstyre, 22. mars.
- ¹⁴ Landre, A. (1999) *Fastlandsfolket i Flatanger*. Nord for Jøssundfjorden. Bind II.
- ¹⁵ Ekker, J. (usikkert år, men etter 1945) *Soga om skolestellet i Otterøy herad*, s. 74-75.
- ¹⁶ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*. Utgitt av Flatanger kommune.
- ¹⁷ Kirkeboken for Flatanger 1870- 1884.
- ¹⁸ Ekker, J. (usikkert år, men etter 1945) *Soga om skolestellet i Otterøy herad*, s. 175.
- ¹⁹ Norsk skoletidene (1898). Skyds eller skydsgodtgjørelse for lærere, nr. 6, s. 92.
- ²⁰ Kirkeordinansen av 1607 og Forordning om ekteskapssaker gitt 1582. Norsk historisk kjeldeskrift-institutt Oslo: Den retthistoriske kommisjon (1985)
- ²¹ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*. Utgitt av Flatanger kommune.
- ²² Opplysninger gitt av Odd Asbjørn Mediås i forbindelse med dette arbeidet februar 2011.03.01
- ²³ Haraldsø, B. (1989) *Allmueskolens lærer*. I Haraldsø, B. (red) Kirke- skole- stat 1739- 1989, s. 23- 28. Oslo: IKO forlaget A/S.
- ²⁴ *Norsk Skoletidende* (1918) Lærer og kirkesangerpost i Flatanger, nr. 51, s. 858.
- ²⁵ *Nors Skoletidende* (1900) Kirkesangerens plikter, nr. 9, s. 149.
- ²⁶ Høverstad, T. (1918) *Norsk Skulesoga*. Det store interregnum 1739- 1827, s. 342. Kristiania: Steenske Forlag.
- ²⁷ Stamnes, J. (2008) Opplysninger gitt i intervju med Margit Bleken Slaatto.
- ²⁸ Stortingstidende. Forhand. i Odelstinget (nr. 58) 19. april 1915- Indst. II fra Stortingets præsidenter.
- ²⁹ Stortingstidende. Forh. i Odelstinget 5. mai 1915- Lov om forandr. i bestemmelsene om bededagen.
- ³⁰ *Norsk Skoletidende* (1921) Kirkesanger paa landet, nr. 4, s. 37.
- ³¹ Ekker, J. (usikkert år, men etter 1945) *Soga om skolestellet i Otterøy herad*, s. 76.
- ³² *Norsk Skoletidende* (1892) Fra Flatanger, nr. 51, s. 810.
- ³³ *Norsk Skoletidende* (1893) Fra Flatanger, nr. 45, s. 715.
- ³⁴ *Norsk Skoletidende* (1893), nr. 5, s. 75.
- ³⁵ Hylland, J. (1962) *Flatangerboka*, s. 271 Utgitt av Flatanger kommune.
- ³⁶ Trondheim byarkiv. Skolestyre. 1918. Ribsskogs søknad til skoleinspektørjobben. Med attester og referanser. Kopi i eie hos John H. Stamnes.
- ³⁷ *Norsk Skoletidende* (1893) Ansættelser, nr. 38, s. 600.